Brud Nevez

Peseurt chenchamant ?
Maro Bobby Sands
Perag tud aflijet ?
Eun dro d'ar Hatalogn
Fin ar brezel e Treouergad

N° 44-45 - 1981

BRUD NEVEZ

Kelaouenn vrezoneg mizieg

N° 44-45 - MIZ EBREL HA MIZ MAE 1981.

Rener : Andreo Merser
Sekretour : Jakez Salaun
An oll lizerou ha skridou a zo da veza kaset da : BRUD NEVEZ, 6 ru Beaumarchais, 29200 BREST.

Priz an niverenn-mañ : 20 lur
Koumanant-bloaz :
- priz ordinal : 50 lur
- koumanant-skoazell : azaleg 60 lur
- studierien, soudarded : 30 lur
- broiou estrañjour : 60 lur

Eur houmanant-bloaz a dalvez evid 10 niverenn.
Ar chekennou-bank a zo da veza kaset war eeun da : Brud Nevez, 6 ru Beaumarchais, 29200 BREST.
Ar chekennou-post a zo da veza laket war C.C.P. Brud Nevez 893-94 P Roazon.

I.S.S.N. : 0399-7014
Disklèriet hervez al lezenn : trede trimiziad 1981
C.P.P.A.P. : n° 34.627
Ar merour : P.-M. Mevel
Moullet gand Ti-moullerez ar Martolod, er Gelveneg (Imprimerie du Marin, Le Guilvinec).

C. evid an oll bennadou.
N'eus ket a aotre d'embann eur pennad diwar Brud Nevez, heb beza bet an aotre d'henn ober.
Ar skridou hag ar pennadou a vez embannet e « Brud Nevez », n'emaint ket da veza laket war gont ar gelaouenn heh-unan, war gont ar re o-deus skrivet anezo hebken.
Ar skridou ne vint ket embannet a vo kaset en-dro ma vez tu.

TAOLENN

– Peseurt chenchamant 2
– P.M. Mevel : Maro Bobby Sands 7
– Naig Rozmor : Perag, Doue, tud aflijet 8
– Kerlann : Kimiad etre daou den yaouank 11
– R. Derrien : Eun dro d'ar Hatalogn 15
– L. Conq : Hekleo Traoñ Bouzar. VIII 24
– J.S., P.M. Mevel : Rentaou-kont 39
– A. Merser : Lizer digor d'an Ao. P. Denez 47

Peseurt chenchamant ?

War Radio-Brest eo bet displeget an traou, kerkent hag an deiz war-lerh, e-pad ar Heleier brezoneg : evid ar wech kenta, eo voti evid an tu kleiz eo o-deus greet ar Vretoned, da geñver ar votadegou a zo bet araog an hañv, e miz even tremenet. Setu hag a zo, a-dra-zur, eun nevezenti euz ar brasa pouez, rag biskoaz c'hoaz e Breiz a-bez ne oa bet deuet ar hostezennou a gleiz da gaoud an treh. D'an 21 a viz even, o-deus bet.

E Breiz ar pevar departamant, ez eus bremañ 15 depute euz ar P.S., pa n'eus ken nemed 10 euz an tu dehou. E Breiz ar pemp departamant, diwar 33 a zeputeed hag a zo en oll, ez eus ouspenn eun hanter anezo, 19 evid lavared mad, hag a zo sosialisted, pa n'eus ken nemed 14 euz an tu dehou pe euz ar hreiz.

E Bro-Hall eo bet lavaret war a beb seurt ton e oa treh ar sosialisted eun darvoud « istorel ». Sklêr eo, eo bet muioh c'hoaz amañ e Breiz, dre m'eo ar wech kenta e gwirionez ma vez roet o mouez gand ar peb muia euz ar Vretoned d'an tu kleiz. Beteg-henn, a ranker anzao, he-doa or bro, mui pe vui, ar vrud da veza euz an tu dehou, ha da veza bepred, kazimant, eur vro chouanted hag a dud a-ziwar-lerh. Ar wech-mañ avad, o-deus votet ar Vretoned a-unvouez gand an oll Fransizien.

Koulskoude, d'an 10 a viz mae, ne oa bet c'hoaz nemed eun departamant o rei ar breferañs d'an ao. Mitterrand, Aochou-an-Hanternoz, troet ma oant dija abaoe eun nebeud bloaveziou war an tu kleiz. War veteg 0,2 % e oa chomet feal bro an Naoned d'an ao. Giscard d'Estaing, ha Penn-ar-Bed war veteg 2 % (nemed e 5 korniad euz an departamant

diweza-mañ diwar 7, eo Mitterrand eo a oa erruet da genta dija.) Ne oa ken nemed daou zepartamant o terhel frank d'ar Prezidant koz, ar Morbihan hag an Il-ha-Gwilen.

Med e-keñver an dro genta deuz ar votadeg, ne ree ket V.G.E. muioh a voueziou evid n'o-doa greet oll gandidated an tu dehou pemzekteiz kentoh, e-tro keid ha ma honeze Mitterrand eñ meur a zeg mil mouez war oll gandidated an tu kleiz : gañtan eo e oa al lañs. Hag anatoh e oa ze c'hoaz e-keñver 1974 : e peb leh eo meur a boent dre gant eo e-noa bet kollet V.G.E. e seiz vloaz.

Evid ar votadegou da zibab an deputeed nevez, o-deus ar sosialisted dalhet gand al lañs a oa bet tapet gand Prezidant nevez ar Republik. Komz a zo bet greet, da geñver an digouez-ze, euz eur reverzi sosialist o tond da holoi Breiz a-bez, ha gwir eo. Ken kreñv eo bet al lano ma 'z eo bet diskaret darn euz pennou braz an R.P.R., evel Guy Guermeur e Douarnenez, pe lod all hag a oa gwriziennet don en o « bro » abaoe fin ar brezel (evel e Loudeag).

Ar gomunisted o-unan a zo chomet war-lerh, ha koll o-deus greet an depute nemetañ o-doa e Breiz araog, e Gwengamp, abaoe nebeud amzer gwir eo. Ar hostezennou bihan, zoken ar PSU hag an UDB, n'o-deus ket kontet kalz. E gwirionez, eur bern elektourien ha n'o-doa ket bet votet evid lakaad Mitterrand da Brezidant e miz mae, o-deus roet o mouez d'an depute sosialist e miz even, ha dreist-oll en eil tro.

Ma seller bremañ ouz eur gartenn euz a Vreiz, e weler ervad eo deuet Breiz-Izel a-bez, e diavêz da vro-Leon hag euz kêr wened da veza euz an tu kleiz, koulz er hêriou (zoken en eur gêr evel Kemper) ha war ar mêz. E Breiz-Uhel ive, eo en em roet ar hêriou braz d'an tu kleiz pe o-deus dalhet d'henn ober (Roazon, Sant-Brieg, Sant-Nazer, an Naoned, nemed Sant-Malo) : n'eus ken nemed ar hêriou etre hag ar mêziou o veza chomet feal d'an tu dehou.

E-leiz a draou all a vije da skriva c'hoaz, sur mad, diwarbenn an daou viz votadegou-ze a zo bet e miz mae hag e miz even hag o-deus cheñchet penn d'ar vaz - med n'eo ket tre ol labour ober studiadennou don diwar ze. Ar pez a zo a-bouez eo e vije c'hoarvezet chenchamanchou gwirion, ha ne hell ket eur gelaouenn vrezoneg evel Brud Nevez chom dizeblant en o heñver. Penaoz int en em gavet ?

N'eo ket diêz gweled n'he-deus bro-Vreiz seurt ebed da weled ken en deiz a hirio gand ar pez a oa 25 bloaz 'zo. Hirio, zo kement a vicherourien dre ar vro ha ma oa a beizanted neuze. Kresket eo, a galz a-wechou, ar hêriou braz hag etre,

ha bremañ ez eus kalz muioh a dud o labourad hag o veva er hêriou. War ar mêz zoken eo bet chenchet buhez ha labour ar gouerien, ha n'eo ket heb rêzon ma 'z eo deuet departamanchou Breiz da veza ar re genta evid pez a zell al labour-douar aliez, ha ma 'z int ive ar re a zo enno ar muia a ziêzteriou. Med piou oar hag-eñ n'eus ket bet c'hoaz traou all, evel levezon an iliz o vond war wanaad, ha spered an dud a iliz o chench a-wechou, hag o-deus laket an dud da voti ar wechmañ en eun doare all ?

Daoust ha paduz e vo ar chenchamant-ze a-berz an elektourien ? Dija, ma vije bet anvet an deputeed hervez an dregantad a vouezíou he-dije bet peb kostezenn, ne vije ket bet kement a sosialisted o vond e-barz : bet e vije bet eur homunist bennag, ha re an tu dehou n'o-dije ket bet kollet tre kement a zeputeed. Med a-benn an amzer-da-zond ? Ar chenchamanchou c'hoarvezet abaoe ar bloaveziou 60 ha meneget a-uz, a zo sur mad da badoud. Med evid derhel an taol, e ranko ar sosialisted rei o gwalh d'an dud.

Ema an dud o hortoz ken e vo diskoulmet ar grevusa kudennou a zo dre ar vro : an dilabour, ar priziou o kreski diehan, an ekonomiez o koll he lañs. Konta a ra ar Vretoned diouz o zu e teuje da wir ar ger-stur a oa bet skrivet, e brezoneg mar plij, war brogram ar P.S. evid Breiz : « gwelloh ar vuhez warhoaz e Breiz gand ar sosialisted. » Med traou kontrol ema a-wechou o hortoz ar re zoken hag a oa a-du gand ar chenchamant.

Heb komz amañ dre ar munud euz ar hudennou ekonomiez nag euz an digreizenna, ez eus eur poent koulskoude hag oneus da dôler evez outañ, eo hini ar stad a vo greet euz ar brezoneg. Beteg-henn, dindan ar 5ved Republik, hag abaoe ma oa bet kemeret eun tamm lañs bennag gand divennerien ar yez, ne oa ket bet greet eun digemer brao-abominabl d'ar goulennou a veze kaset da Bariz. Ar chart heh-unan e-noa bet gellet A. Keravel skriva buan diwar he fenn e oa « eur pej lakaet dirag ar Vretoned. »

Padal, ar re a oa eneb ar gouarnamanchou a neuze, a veze savet aliez uhel o mouez ganto a-du gand ar brezoneg. Ha just araog ar votadeg, e oa bet embannet eun danvez-lezenn nevez evid ar yezou-rannvro gand ar P.S. Evel a skrive neuze Emgleo Breiz er hemenn hag a embannom war-lerh ar pennad-mañ, eo skrid ar P.S. « an destenn resisa ha kloka bet disklêriet e Parlamant Pariz a-zivoud kudenn yezou ar vro-C'hwehkorn. » Embann o-doa bet greet diouz o zu ar gomunisted eun nebeud bloaveziou 'zo eun danvez-lezenn evid ar brezoneg ive.

Beteg-henn, ne zeblant ket ar gouarnamant nevez, nag ar

re a zo o harpa anezañ, nag ar re a zo o labourad dindannañ, beza re breset da lakad en implij ar reolennou a vije ezomm anezo. Ne zeblant ket e vije digaset kaoz ar yezou bihan da heul hini an digreizenna. Sacha a zo bet ranket ober evid kaoud al « lisañs » brezoneg e Skol-Veur Roazon, hag an hini brezoneg-saozneg e Skol-Veur Vrest (1).

Na gomzom ket evid ar poent euz traou all evel ar radio hag an tele. Penaoz e vo renket ar henteliou brezoneg 'benn miz gwengolo ? D'ar mare ma kasom ar pennad-mañ da voulla, ne oar den netra. Aon e-neus Emgleo Breiz ne vije kollet eur bloaveziad all. Arabad e vije.

Pa zo chenchamant da veza dre ar vro, e rank beza chenchamant ive war dachenn ar brezoneg.

*
* *

(1) Iskiz eo gweled penaoz, e-barz an afer-ze, o-deus tud 'zo greet van e vije bet diskoulmet ar gudenn penn-da-benn eur wech ma oa bet roet heh « aotregez » da skol-veur Roazon, oh « ankouaz » Brest ken buan all. En em houlenn a heller ouspenn-ze hag eo « a dammou bihan » eo e vo renket ar hudennou o tenna da gelennadurez ar brezoneg. Ma oa a-bouez kaoud eul « lisañs », e oa arabad chom heb displega kudennou kelennerien an eil derez, hag a vo beo dirazo kerkent ha ma tigoro ar skol a-nevez. Talvezoud a ray ar boan lenn al leor gwenn e-neus lavaret sindikad FEN-29 ah embannje diwar ze e miz gwengolo.

EN DANVEZ LEZENN NEVEZ

Bet diskleriet e Parlamant Pariz e miz kerzu diweza, setu embannet nevez zo ar 25ved danvez lezenn abaoe 1959 diwar benn ar Yezou ha kulturiou a Vro Hall. Bez ez eo hi ahendall an 10ved mennad seurt-se a-berz ar sosialisted, ha dezi da zinerien genta ar Breizad Loeiz ar Penseg, kannad Penn-Ar-Bed, hag an Oksitanad Christian Laurissergues, kannad Lot-et-Garonne.

E penn kenta ar skrid a 45 pajennad e kaver eun « Displegadur a Abegou » o kregi evel hini danvez-lezenn 1977, nemed reizet ha kresket eun tamm mad an darn vrasa anezafi evid derhel kont euz an nebeud traou nevez erru ar bloaveziou-mafi ha pa na vefe nemed e-sell ar gwiriou, krouidigez ar skoliou « Diwan », Chartou Breiz ha Bro-Alzas, hag ouspenn-ze menoziou ar sosialisted a-zivoud emren ar « Rannvroiou ».

Da heul an doare raglavar-ze, diazezet stard ha nerzuz, e kinnig oberourien al lezenn 25 a artiklou, enno ar reolennou dleet beza divizet, diouz o zofij, da helloud kas war-raog e gwirionez « yezou ha kulturiou poblou Bro Hall ».

Ar yezou ha kulturiou-ze e kaver ar rollou anezo ebarz an artiklou kenta, gand ar broiou oh ober ganto (evid Breiz eta : ar brezoneg hag ar gallo). Ha meneget eo er mennad an oll dachennou ma talvo evito al lezenn : ar Helenn eveljust, er skoliou a beb derez, - ar stummidigez o padoud, - oberiantizou sevenadurel ar yaouankizou ha diduella, - gwarez pinvidegeziou ar vro hag an endro, - skingomz ha skinwel, - ar vuhez foran hag ofisiel.

Bez ez eo ar skrid-mafi, a dra-zur, an destenn resisa ha kloka bet diskleriet e Parlamant Pariz a-zivoud kudenn yezou ar Vro-C'hwehkorn. Kemeret eo bet ennafi koulz lavared an oll goulennou bet displeget bete-vremafi gand an emzaoiou sevenadurel, gand ar sindikajou kelennerien ha radio-tele ha gand eun niver braz a strolladou. Savet ez eus bet evelse ganto eun daolennad reiz-tre oh heuill penn-da-benn urziou an emglevadegou etrevroadel hag an doareou-ober implijet er broiou demokratel. Hag eveljust, red e vo rei peadra lakaad da dalvoud ez gwirion an oll reolennou termenet ebarz an danvez-lezenn.

Ahendall, merka a ra « Displegadur Abegou » al lezenn penaoz, adal ma vo bet digemeret eun Adstumm demokratel ar Rannvroiou, e vo d'ar re-mafi divizoud o-unan peseurt plas rei d'o yezou ha kulturiou, e-kichenn yez ha kultur Bro-Hall war gement poent a zo. Eur raktres evid pemp bloaz a vo savet, koulz diouz tu ar galloud-kreiz ha diouz tu galloud ar Rannvroiou, raktal ma vo kresket tachennad-oberia ha lodenn daillou ar Rannvriou, ma hello ar re-mafi kas da benn mad ar reolennou nevez bet divizet e-kefiver yezou ha kulturiou.

EMGLEO BREIZ.

N.B. - Neb a garfe digemer skrid danvez-lezenn ar Sosialisted a hell skriva da vureo Embannaduriou an « Asamble Vroadel », 4, ru A. BRIAND, 75007 PARIS (kaset e vezo ar fakturenn en distro, eun dister a briz n'eo ken).

MARO BOBBY SANDS

Me glev son trist an telennou
Da heul trouz an taboulinou
O tougen kafiv da Vobby Sands
Maro vid frankiz Iwerzon.

Maro eo siwaz gand an naon
Kannad yaouank Bro-Iwerzon,
Bobby Sands dre garantez-vro
E-noa dibabet ar maro.

N'edo ket echu an emgann
En Iwerzon vid Bobby Sands,
Rag e vammvro a oa rannet,
Gouenn ar Gelted dismegafiset.

Gand feiz divrall en e gredenn,
Ouz ar Zaozon mahomerien
E stourmas stard, e stourmas taer
Da zigabestra an Ulster.

Barnet d'ar prizon didruez,
D'ar glahar ha d'an digenvez,
Vid difenn e uhelvennad
E yunas Bobby Sands dalhmad.

Na soudarded ar Rouanez,
Na dorn kaled ar Vinistrez,
Netra ne lakas Bobby Sands
Da zilezel e zantimant.

Daved Patrig ha Kolomban
Eo nijet ene Bobby Sands
E Tir na Nog, er Baradoz
E kemer bremafi e repoz.

Med ar Merzer hag an Haroz
E chom atao beo o menoz,
Maro Bobby Sands er prizon,
Ra vevo frankiz Iwerzon.

P.-M. MEVEL.

PERAG, DOUE, TUD AFLIJET ?

Desket eus bet din gwechall
Edos an Doue nemedout.
Setu on deuet hirio beteg da di
En ano an oll-re disrannet
Da houlenn diganez : Perag ?
Ya, perag kement a gemm etre an dud ?
Perag, evid ober ar memez hent,
E roez toud da lod ha seurt da lod-all ?
Evelse darn o-devo yehed, koantiri, madou, spered hag enoriou,
Ha darn... aotre da hlaouri outo,
Aotre da veva e disheol o joa,
Aotre da zoubla dindan goaperez ha dismegañs,
Tennet diganto beteg an esperañs.

Furchet em-eus el leoriou sakr
Defot gouzoud piou out e gwirionez,
Eun Doue a garantez pe unan a fallagriez ?
Eun Doue gallouduz ? A dra-zur.
Eun Doue just ? N'eo ket anad.
Lavar din da betra e talvez an daelou ?
Mond a reont da vaga steriou,
Ar steriou en em daol er mor
Hag ar mor a zo sall,
Sall evel an daelou.

Evelato kement-mañ ne ra ket va hont !
Lavar din neuze, mar plij,
Pe gand eun doue, pe gand eun diaoul
Eo bet ijinet planedenn an den aflijet
Ha da biou ' devo servichet e dourmant ?
Med marteze ne anavezez ket blaz an tourmant-se,
Pegwir te a zo yah ha diampech
Evel ma 'z eo yah ha diampech da vugel a Vetleem,
Yah ha diampech sent da Varadoz,
Diouz ar stumm a welan dezo en o hustod kizellet.

Hogen a-benn kompren ivern an den ampechet,
E ranker tañva e hlahar dre ziabarz,
Diskenn e goueled e galon,
Rag siwaz, eur galon e-peus roet dezo memestra !
Eur galon gwasket bemdez
Ken a ziver he gwad.
Respont gand ar vez !
En ano an Tad pe 'n ano Lusifer
'H en em skignas an Droug
Azaleg penn kenta an amzeriou
Beteg or sempladurez ?

Kleved a ran en dasson
Eur vouez, evel kustum, o klask plênaad :
N'edo ket c'hoaz echu an noz,
N'edo ket konsevet ar Bed
Ha dija e kellide ar pehed.
Trellet gand e splannder,
Priñs an Elez
En em zavas ouz e Grouer
War-nes rei lañs d'ar vuhez.

Ha neuze ? Ni n'om ket kaoz !
Perag e vije deom da baea gwarizi ha brasoni Lusifer ?
Ouspenn, abaoe keid-amzer
E tlefe beza torret war da gounnar !
Koulskoude, ablamour da ze,
Tri mab mud en eun ti,
En eun ti-all teir merh kamm !
War biou e felle dit skei,
Pe war ar bugel, pe war ar vamm ?
Pe warno 'daou ?

Rag o-daou, te oar, e veskint o daelou
Dindan ar memez samm.
Daoust ha kavet e vije brasoh krizder war an douar ?
Perag flastra ken dizamant oaned didamall ?

Ma 'z eo gwir ne gouez ket eur vlevenn euz or penn heb da volontez,
Perag re dort ?
Perag re zall ?
Perag kement a houzañverien en on-touez ?
Ha ped buhez evel homañ a vefe red evid kompeza an traou ?

Da heul va anken
Gouleier da di a ouel o daelou koar,
Ar bleuniou gweñvet a ouel o deliou,
Te hebken a jom divrall
Ha va spered, re vian, ne gompren ket atao
E vije tenerroh lezennou ar Bed eged Da Lezenn,
Doue madelezuz.
Amen.

NAIG ROZMOR.

Deuet eo er-mêz :

AN TRI AOTROU

gand an

TAD MEDAR

« c'hoant am-eus da gomz euz buhez ha gwirionez e daolennou, euz e vrezoneg yah ha pinvidig, leun a heriou saouruz, hag a garfer lezel da deuzi war an teod evid o zañva gwelloh ». F. Falc'hun.

Evid 50 lur (400 g) digand Brud Nevez.

Kimiad
etre daou den yaouank
ouz en em zepari

Me zo eur minor yaouank, n'am-eus na mamm na tad,
Na nikun deuz ma ligne a gement a gar ma noad
Me 'm-eus c'hoant da ziskleria ma buhez meleuruz;
Tosteet d'am zelaou, tud yaouank kuriuz.

Em-eus choazet eur vestrez a zo d'am faltazi,
A zo ker fidel din-me, evel ma oen dezi;
Pa vezen e-kichenn ma mestrez, ar pez a garan parfed,
Pa ve, tri devez, unan n'am-bezo na naon na sehed.

N'ez eus na dir, nag houarn, ken kreñv hag ar chadenn
Zo formet an amitie en-kreiz etre daou zen,
Pere zo tourmantet hag an noz hag an deiz,
O klask beza koñtradet beteg fin o buhez.

Kazi imposubl eo din doned da esplika
Ar fidelite a oa etre an daou zen-mañ,
O roulañ o yaouankiz gand enor ha resped,
Heb ma oa war o hondui netra da lavared.

Devez trist ha deplorabl destinet evite,
A-raog tenned ar billed o-deus grêt promese,
Nend eo ket ar gwall deodou a deu d'o zepari,
An numero eo a lako etreze disparti.

Ar gwaz :
« Boñjour, mignonez fidel, chetu-me bultennet,
Echu eo ma flijadur ha rentet glaharet,
N'em-eus den d'am hoñsoli nemedoh a rafe;
C'hwi a laka d'am dispoz hervez ho polonte.

Ar plah :
Beteg bremañ oa moienn da zond d'ho koñsoli,
Pa glevan o lavared e rankom separi,
Da Zoue ha d'ar Werhez en em rekomandan,
Ken glaharet on ha c'hwi o rankoud partial.

Ar gwaz :
Ma ne deut ket da zispenn ho oll promeso,
Em-mo koñsolasion da vond e-mêz ar vro;
Ne zantin ket an amzer o tremen ma hoñje
Hag erfin d'ho eureuji ma choman em buhe.

Ar plah :
Biskoaz plah onest n'he-deus ket a-eneb d'ho le,
Demeuz a-greiz ma halon em-oa grêt promese
Birviken na zislarfen ar pez am-eus laret,
Ken na vo ho mortuez (1) er gêr en em rentet.

Ar gwaz :
Skañvaad a ra ma spered ha fin zo d'am zourmant,
Ma leveret en em zerhel er memez santimant,
Evid me a ray ivez hed an eur diweza,
Ma ven lezet gand Doue da ren war ar bed-ma.

Ma flanedenn er bed-mañ a zo dikoñsolabl,
Ma zort a zo maleuruz ha ma stad deplorabl,
Me gare ven enteret en kalon an douar
Etre ma vin warnezañ, n'em-mo nemed glahar.

Ar plah :
War ar Skritur eo merket ar re zo kastizet
Gand Doue war ar bed-mañ, a vo rekoñpañset,
Pa'z aim dirag ar Barner da gleved on setañs,
Diouz mad e vezo kombatet, e vo o rekoñpañs.

Ar gwaz :
Ne oan nemed daouzeg vloaz pa oa maro ma zad,
Ha ma mamm eur miz goude, o gwasat kalonad !
Ha bremañ, pa on savet da gaoud ma flijadur,
E rankan kuitaad, o tristañ avañtur !

Ar plah :
Arabad eo en em glemm a volontez Doue,
Me ne oan nemed seiz vloaz pa eo maro ma re.
En eur ober pemzeg deiz em-eus bet dioueret,
Ma zad ha ma mamm, ma daou vreur ha diou euz ma c'hoarezed.

Ar gwaz :
Bez' ho-po ar vadelez, ma mignonez fidel,
Da rei din euz ho torn eun tammig mouchouer,
Evid merk or harantez da zougen d'an arme,
Ha ma retoman biken, henn rentin deoh goude.

Ar plah :
Goulennit ar seurt a garit ouzin en onestiz;
Na zeut ket d'o refuz, ma mignon, e neb giz.
Bez' am-eus mouchouerou a dri, a bevar skoed;
Choazit ar haerra aneze, emezi, ma souhetet.

Ar gwaz :
An disterra a houlennan, pa deut d'henn akordi,
Hag a vo hini ho-unan, gand ho torn henn roy din,
Evid ma kavin anezañ da zehi ma daelo
A deuy deuz ma daoulagad, o pellaad deuz ma bro.

Pa glevfet e vo arru deuz ma dorn eul lizer,
Ho-pezo ar vadelez, ma mignonez fidel,
Da vond d'ar post d'henn tenna da lakaad e lenn,
Hag e klevfet warnezañ ma homzou penn-da-benn.

Ar plah :
Evel m'am-mo resevet klevet ho kelou,
Me a skrivo deoh ar respont ingal d'ho koulennou.
An amitie etrezom ne finiso biken,
Ken na vim separet gand ar Mestr souveren.

Ar gwaz :
Lakait ho tom em hini, ma mignonez fidel.
Me lavar deoh marteze ket ar gloar eternel.
Dalhit mad d'ho propozision, me vo fidel d'am re,
Ha lakeom or fiziañs e madelez Doue.

Bet dastumet gand Kerlann.

---

(1) mortuaj.

Kêr Berpinya

EUN DRO D'AR HATALOGN

BRO AL LAORAD ROZ

Erru skuiz gand an amzer louz on-eus bet en hañvez diweza (1), on eet d'ober eun tamm tro daved kreisteiz ar vro, ha kement ha mond da gerhad an heol e leh m'edo, 'm-eus klasket boud digêret eun tamm heb mond re bell.

An heol am-eus kavet avad, rag du-ze e splanne bemdeiz-Doue. Evidon da hoûd, n'eo ket e kalz lehiou e tiskouezas e mi. 'Fin, heb konta ma zammig buhez, e larin deoh on eet d'eur rannvro hag a vez graet « Roussillon » dohti. Eun tamm deuz bro-Gatalunya, daouhanteret gand an harzou, e leh ma vez kaozeet Katalaneg c'hoaz.

Eur vro gaer ken 'ken eh eus anehi, gand douar kostiabl e leh ne gaver nemed peuraj en neh ha neuze plant rêzin pe traou all dre ma tiskenner - plant rêzin forz pegement ma ne droer ket kein da heol ar hreisteiz evel just. E traon ar menez, en em astenn neuze eur blênenn hag ah a tre beteg ar mor war eiz leo bennag, tre beteg Perpinya evid lared ar wirionez : kêrbenn Katalunya an Norz.

Digêret e oan bet avad. Al laorad roz, ruz pe wenn a daole c'hwez vad a beb tu d'an hentchou. Dibab oa d'ober : ar meneziou nez ken 'ken, hag ar mor ken tost all.

---

(1) Hini 1980.

Diouz an hañv, arabad deoh soñjal sevel eun deltenn nebleh, pas tostoh eged eiz leo euz ar mor ma 'peus ket miret ho plas en araog ha gand pêa ker a-walh : ouspenn 80 lur bemdeiz pa ne veze ket muioh. Ha se 'zo e-kreiz an heol poaz : en disheol e vije kerroh c'hoaz.

Spontet oan bet, dorifor ma oan evid eur wech, en em gavet gand kemend-all a zorifored all : gwasoh evid eur bloaveziad fall a avalou-douar, mizer gand pep hini da gaoud e zelienn da grignad. E-kreiz miz eost e renkan lared eo e oan eet di. Traou a vije da skriva diwar al loened-ze, rag p'emaint o vakañsi, piou bennag a vijent, e kemmont krogenn : Ayatollaed vihan e teuont da veza.

Tuchentiled an hañv n'eus nemed tri zra 'barz o fenn : sea, sex and sun. Evid ar re ne ouezfent ket saozneg c'hoaz : ar mor, ar reiz hag an heol. Euz an tri zra, ne gav ket din e vije unan treh war egile. Evid toulla kaoz gand va amezeg er hamping, 'm-eus greet e-giz ma vijen bet 'barz ar gêr. « Il fait chaud ici ? » Ken sod e oa ar respont, ken anad ive : « C'est bien pour ça qu'on vient ici, non ? » Re wir e oa, hag eh eo.

Hag amañ e larin deoh, daoust din nompaz beva e-touez an douristed e Breiz, me gav din eo kant gwech speredekoh ar re a zeu d'on bro. D'an nebeuta, n'eo ket an heol eo e klaskont. 'Fin, pep hini zo libr da...

AN DOURISTELEZ

Muioh eged tremen a ra an douristed. Beva a ra ar vro diwar o houst. Klaskerien an heol a oa war-dro pevar milion e departamant Pireneou ar reter. Eur sapre kudenn evid boueta, doura ha loja an oll zorifored-ze. Diouer a ra ar patatez daoust d'ar vro beza kustum da zigemer eur bern anezo, dreist-oll e bord ar mor. A-hed an trêzennou aozet gand ar mor, e kaver lennou dour zall pe dour fank hag a vez dizehet da zevel tier mod ar vro, da zigemer anezo.

Pa laren tier, kêriadennou a vije tostoh euz ar wirionez : kêriadennou-ehan, koñsevet evid ma hellfe beva eno ar vakañsidi heb kuitaad ar plas. An tri zra a gaveh eno, hag hervez al leh, unan muioh eged egile.

Port-Leucate a zo unan anezo. Savet eo bet diwar netra, nevez-flamm, koñsevet brao ha plijuz ken 'ken. Feurmi a heller pe eur gambr pe eur studio. N'ho-peus nemed ar straed da dreuzi evid en em gaved war an aod. Stok-ouz-stok pe dost, e kaver « marinaiou », lod anezo miret ezprez-kaer evid an nudisted. E gwirionez, n'eo ket eur gudenn du-ze. Ma 'z

eo diêz a-walh kaoud trêzennou evid an naturisted e Breiz, me larfe eo an eskemm du-ze. Ne gaver ar pez veze greet « plage tissus » diouti nemed e plasou 'zo, ha dre vraz e-kichenn ar hêriou braz. E leh all, e veze 60 % euz an dud noaz en dour - tra-walh da lakaad Eskob Perpinya da fourra e fri barz an afer dre berz eur pennad barz kazetenn ar vro : « l'Indépendant ».

Evid ar re binvig eo ar mor, a laro tud zo ! 'Gav ket din. Ar pez 'zo, e saver tier eun tamm e peb leh, an tosta posubl euz ar mor. Dre voneur, ez eus eul lezenn hag a vir ouz an dud da zevel ti forz peleh. N'eo ket goloet a dier c'hoaz toud bord mor ar Rossello ha gwir eo eo miret mad an aochou c'hoaz e-skoaz Katalunya ar Su. N'eo ket « marinaiou » eo a zo bet savet en tu all, tre beteg Barcelona, med HLMed digarakter hag unton.

Gwir eo eo kroget an dud du-ze da veva diwar an douristelez 40 vloaz en or raog. Ar Hosta Brava, al leh gwella da zeski saozneg pe alamaneg e-pad an hañv, petra eo a-benn ar fin ? War veur a leo : ar mor - an hent-houarn - an hent braz - tier braz, gand, beb an amzer, pe eur pont, pe eur wenojenn dindan zouar da dreuzi an daou hent ha d'en em gaoud war an traez. Santet vez aze eun dra prest-fonnuz, bet savet buan da zigemer rush an douristed kenta da zivoueta anezo euz o argant.

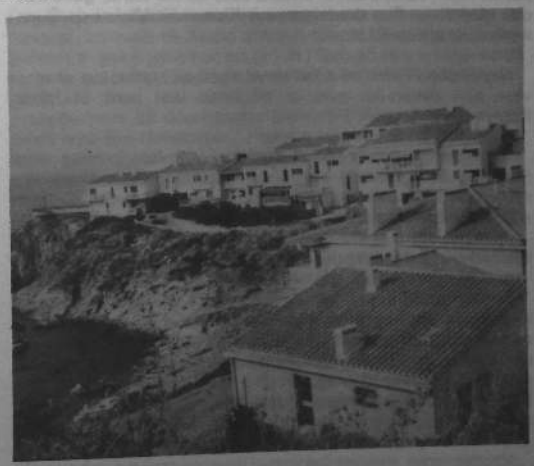

Eur gêr vakañserien savet stok euz ar mor.

En tu-mañ euz an harzou, em-eus kavet pinvidikoh ar tier bihan e kreiz ar vro. Tier bihan rahet gwenn a-ziavêz, goloet a vein pri ruz, Ar pez 'zo, evid kaoud unan e peb bro hag e peb amzer, an argand zo neseser. E-giz ma lavar ar ganaouenn.

En tu-mañ euz an harzou ive, e vez divouetet an douristod euz o argant. Hegarat-tre on-eus kavet ar Gatalaned dre vraz, daoust ma oa dre interez evid lod anezo. Na petra 'ta, amañ vez greet memez mod ! An dorifored a zegas argant d'an tiegeziou.

E peb korn e kaver avalou-pechez pe abriko da brena - heb konta gwin : « Côtes du Roussillon » mar plij. Goude eur werennad, e vezoh koñvertiset da vad. Arabad dizoñjal ar « Rivesaltes », peadra da laouennaad ar galon. - Nann, arabad kredi em-eus eun dregantad d'ober bruderez kuz. - 'Fin, ar banneou gwin-ze deus ket miret ouzin da vond da douristezeta dre ar vro da gaoud darempred gand ar boblañs.

Lod 'deus bet darempredou pell amzer 'zo, na pa vefe nemed evid laerez digante statuou, traou kizellet : maen dreist-oll. Ar re a blij dezo an arz roman : eno ema al leh. Etre 1906 ha 1913, George-Grey Barnard, kizeller amerikan anezañ, e-noa kroget da zastum mein labouret dre ar vro. Kaset e oant bet da New-York, e-leh m'emaint atao en eur mirdi, gouestlet d'ar hloestrou. Eun drederenn euz Kloastr St-Michel de Cuxa a gaveh eno bepred.

Nepell euz Prades eo e kaveh an abati-ze : unan euz ar re a veze eun dehan-leh evid ar biligrined war hent St-Jakez Kompostella.

Med distroom war hent Andorra. 30 km bennag euz Perpinya ema Prades, eur gêrig vrao kluchet e boulh ar menez. Eno eo e vez dalhet Skol-veur hañv Bro-Gatalunya : « Universitat Catalana d'Estiu », e-giz ma laront. Chañs m-eus bet boud er vro dreṣ d'ar mare-ze. Evel just, n'on ket bet 'vid mired da vond da lakad ma fri.

Sar degouezed er skol, 'm-eus en em gavet eun tammig e-giz ma vefen bet er gêr. Er hall digemer e oe staliou a beb seurt gand tud o werza leoriou : strolladou a beb seurt, sevenadurel, politikel... Eur « Gouel ar brezoneg » bihan hag a badfe deg devez bennag. An eil o klask koñverstisa egile, ar brenerien o veza studierien pe dud yaouank an darnvuia anezo.

Katalaneg eo a glever hepken. Diouz an taol-mouez e lareh pe euz an norz pe euz ar hreisteiz e teuent. Re an norz a veze kalz êsoh da gompren. Koulskoude eun dra a oa er skol-ze

Staliou-leoriou er skol-veur-hañv, e Prades. Evel e « Gouel ar Brezoneg. »

hag a veze santet sar erruoud eo ar joa, ar vuhez, ar han, ar farserez, tra-walh da zacha ahanoh davete. Eun dra dihortoz e-skoaz ar pez a gaveh en on bro-ni ! Daoust hag eo spered ar hreisteiz pe an heol hag a zo penn-kaoz da ze ? Piou oar ?

Ha harpom da douristezeta bremañ ! Hag-eñ e ouezit e peleh ema Bro-Gatalunya ? Poent e vije din lared deoh ! Pa zelleh ouz ar gartenn, e weleh eo brazig a-walh, brasoh eged n'ho-pije soñjet sur mad ! Gwir eo eh a azaleg ar Roussillon tre beteg Valencia e Bro-Spagn. Med er c'hweh-korn, n'eus nemed eun tamm bihan.

Perag enta gober eur skol-veur hañv e Prades en tu-mañ ? Setu aze ar goulenn kenta am-eus greet ouz an Dean. Eun istor a zo da ze. Er penn kenta e oe ar G.R.E.C. (Groupe Roussillonnais d'Études Catalanes), hag a aoze deveziou-studi diwar ar yez pe traou all, hag e 1967 e oe digoret tri devez e Prades gantañ : 200 den oe en em gavet.

Ar pez a felle dezo oe diskouez e oa ar hatalaneg eur yez gouest da ober war-dro n'eus forz peseurt kudenn (matematikou, istor...) E 1975 e oe disklêriet e Bro-Spagn an « état d'exception », kar e penn e oe bepred ar generalissimo. Prades a deuas da veza evid an dud-se eun enezenn a frankiz. Eno e hellent lared ar pez o-doa en o hreiz. Ouspenn, ne oa

ket displijuz tremen an harzou da zigeri eun tammig. Sed ar pez e-neus roet brud d'an deveziou-studi-ze.

E 1976 eo hag he-deus kemeret Skol-Veur Barcelona penn ar Skol-hañv da vad. Ar bloaz-mañ e oa 600 a dud enskrivet hag o heulia ar studiou. Abaoe m'eo bet chenchet ar gouarnamant e Bro-Spagn, eo mad a-walh an darempredou etre gouarnamant Katalunya hag int, daoust d'ar re a zo e penn boud tamm pe damm a-du gand re Madrid. An hañv diweza e oa deuet ar Henta Kuzulier Sevenadurel da ofisializa an traou war an ton braz.

Red eo lared eo siriuz-tre ar pez a reont er hendalh-ze. Ar bloaz-mañ, o-deus bet eun delegasion a dud a skiant, kar, e diavêz ar hultur hag ar yez, o-deus danveziou-studi all. Ar pez a fell dezo eo skoliata dre ar yez, dre ar hatalaneg. Heuliet em-eus eno eur gentel « diététique ». Bez' am-bije bet tu da heulia prezegennou diwar politikerez pe sokiolojiez. Dre vraz, doh ar mintin, e veze prezegennou, ha doh an enderv strolladou-labour. Eun dibab a helleh ober hervez ho c'hoant.

E-leh ma veze ar muia a dud a oe strollad ar « féminisme », med ze oa abalamour d'ar plah Ma. Merce Marsal, brudet-tre e Bro-Spagn, eur stourmerez vraz anezi. Aketuz e seblante beza ar studierien, daoust d'an heol o splanna taer ha daoust d'ar menez ken tostig. Diouz an noz e veze abadennou a beb seurt gand tud Prades hag an diavêzourien. Bihan ha braz en em gave war an dachenn vraz dirag an iliz, da gana, da zañsal, pe da zelaou kanerien pe d'arvesti ouz peziou-c'hoari.

Eun dra a rankan lared c'hoaz eo digemeret mad ar Skol-hañv e Prades, med dre interez muioh evid netra, 'blamour e tigas tud d'ar vro evid eur pozad. Aze ema an diforh etre ar hreisteiz hag an norz. E Perpinya, pa gôzeer katalaneg en eur stal, e vo respontet deoh e galleg - heñvel doh amañ. Padal, en tu all, e vo respontet deoh e yez ar vro. Er stal « El Corte Ingles », e Barcelona, e vez greet bruderez e katalaneg koulz hag e spagnoleg beb eil tro - se zo nevez a-walh memestra. Ne vo ket greet ar memestra en tu-mañ evel just.

AR RADIO HAG AN TELE

Cheñchet zo bet kalz traou en tu all abaoe m'ema eet ar generalissmo da anaon, ha kroget int da zigreizenna an tele ha d'ober eur chadenn evid ar rannvroiou. Spi o-deus - med aon ive - eme an ao. Joan Ané, e teufe da veza e-giz FR3 Bro-Hall, da lared eo eur chadenn sanset evid ar rannvroiou e leh ne glever nemed galleg, hag ouspenn gand peb tra

kreizennet e Pariz. Se ne faot ket dezo e mod ebed ha war evez emaint.

Beteg bremañ o-deus eun tamm mad muioh evidom-ni : eun eur hanter en eil chadenn tele doh an enderv, adskignet goude programmou an noz evid abadennou 'zo.

Evid ar radio, o-deus Radio IV (O.M.), ha Radio-Olot (F.M.) e katalaneg toud hag e-pad an deiz. Da greisteiz, zo tu selaou « Radio-Andorra ». Neuze, e zoñjeh evel just e hall Katalaniz an norz profita eun tamm. Siwaz nann, kar Koñprins Andorra, alias Giscard d'Estaing hag e goñsorted, a ra e seiz gwella evid strisaad programmou Radio-Andorra, ha ledannaad ar re halleg. Ouspenn e klask rouestla « Radio-Olot », en desped d'ar goulennou bet greet gand re an norz. Ar re-mañ n'o-deus nemed eun eurvez peb sizun euz Montpellier, ha 5 munut euz Perpinya bemdeiz : setu aze FR3 !

Daoust da ze e talh Radio ar hreisteiz da skigna abadennou gand skoazell kenlabourerien en tu-mañ euz an harzou.

Eur gudenn bolitikel an hini eo, hag aon e-neus Pariz euz levezon Katalaniz ar hreisteiz. E spered ar re-mañ eo ar memestra bro, ha pa gôzeont euz ar Serdania, o menez eo koulz hag hini ar Fransizien. En o spered n'eus ket a harzou. Padal en tu-mañ, ne oar ken ar re yaouank mann ebed pe dost euz Katalaniz ar hreisteiz - setu aze efed an deskadurez e Bro-Hall.

E Katalunya eo ar hatalaneg eun danvez-red er skol, etre eun eur ha teir eur beb sizun. Tost da 8 milion a dud, setu dre vraz ar re a gôze ar yez. Se zo kalz, ha displega a ra perag vez embannet kemend-all a draou : leoriou (3000 titr nevez embannet beb bloaz, da lared eo muioh evid ar spagnoleg e Madrid).

Digas a ran d'ho soñj eo Barcelona kêrbenn an embannaduriou e Bro-Spagn. Evel just, ne vez ket gwerzet kemend a leoriou skrivet e katalaneg ha ma vez e spagnoleg, anad eo ! Ar voullerien, katalaniz aneze, ah embann katalaneg, daoust deze beva diwar ar spagnoleg : « le rayon prestige ».

Bez' vez kazetennou pemdezieg e katalaneg toud : « Avui » pe « Punt diori » evid Gerona. An hini genta a werz tost da 45.000 skwerenn bemdeiz. Daoust d'an niver a spagnoled o tond da labourad da Varcelona, en em lak ar re nevez digouezet er vro da zeski ar yez. Da genta, abalamour eo tost-tre doh o yez, d'an eil abalamour d'ar « promotion sociale ». Esoh eo deze kaoud labour zoken. Ahendall, beb sizun, e kaver da lenn teir gazetenn : « L'hora », « an « Espai » hag ar h « Canigo ».

Evel just, 'dreñv-ze toud, ez eus strolladou politikel efeduz, daoust deze beza niveruz. War an tu kleiz, e kaver ar pez a vez greet anezañ « Nationalistes d'Esquerra ». Dindan an ano-ze, ez eus meur a strollad all : ar P.S.A.N. (Partit Socialista d'Alliberamant Nacional), ar « Front Nacional de Catalunya », ha komunourien : « Collectivo Communistes de Catalunya ». Ar re-mañ a dalvez evid kreisteiz ar vro.

Eur strollad hag a gaver a beb tu eo « Independentistes Països Catalans » (I.P.C.) hag a vez gante eur gelaouenn « La Nova Falç ». Stourm a ra ar strollad-mañ evid emrenerez Katalunya. En norz, lod euz an IPC o-deus dispartiet ha krouet eur strollad nevez : « l'Esquerra Catalana dels Treballadors ». Ar re-mañ n'int ket evid ma vefe trohet Katalunya euz Bro-Hall, med goulenn a reont memestra beza mestr en o bro. Bez' e heller kaoud o mennoziou er gelaouenn « La Falç ».

Ouspenn hag ar strolladou-mañ, e heller menegi ar « Parti Socialista de Mallorca », trohet doh ar re all eun tamm, abalamour ma 'z eo Mallorca eun enezenn.

HAG AR C'HOARIVA ?

En tu-mañ euz an harzou eo paour-tre an traou, evel ma 'z eo e peb rannvro e Bro-Hall. N'eus nemed Josep Talza hag e-neus klasket ober eun dra bennag e-keñver c'hoariva. Skrivagner eo, ha tri bloaz 'zo e-noa en em laket da skriva evid ar c'hoariva « El vi de l'Anton », skoazellet gand Roger Payrot evid al leurennia. Furlukinerez eo a gaver er pez kenta. Leurenniet eo bet ha c'hoariet eun toulladig gwechou war-dro Millas (e 40 kêr). Plijet e-noa d'an dud, ha berz e-noa greet.

« Vinça 2000 » eo ar pez a skrivo d'an eil, eur pez politikel en eur feson, peogwir eo buhez eur barrez eun nebeud bloaveziou ahann. Da lared eo, tem an douristelez, ar vro o vond da get, gwerzet an douar d'an estren, ha den ebed mestr barz e di ken.

« Tesseres » eo an hini diweza, prezeg a ra diwar ar vammvro - ar c'hwehkorn - hag a refuz anzao boud ar rannvroiou ha boud o foblañsou. Hervezañ, daoust ma oa krog mad an dud da zond d'arvesti ouz e beziou, eo digresket an niver aneze dre ma yee, abalamour d'ar pez a gaver er peziou diweza. An dud a blij deze ar c'hoariva pa vez eun diduamant ha tra ken. Pa vez kistion euz kudennou a zo tost deze, re dost euz o buhez... « O teatr sesoar » eo bouetaj an dud, arabad fazia.

Eur strollad all bennag zo en tu all da Berpinya-norz - amatourien aneze - med kan ha sonerez eo kentoh eged c'hoariva.

En tu all d'an harzou, e kaver leun a strolladou a vicher e katalaneg. Dond a reont da c'hoari en tu-mañ eur wech da vare, e-kerz goueliou pe skoliou-hañv e-giz Prades. Eno 'm-eus bet tu da weled « En pepitu enamurat », c'hoariet gand teatr « L'altern », eur strollad nevez, 4 baotr ha 2 blah. Doare c'hoariva pantomim a zo hag a vez ganto : eur stumm eo hag a ra berz e Bro-Spagn ha dreist-oll e Katalunya. Dañsou a gaver eno kalzig, stumm amerikan « claquette » aliezig. N'eo ket difeson evid se. Buhezekoh eo ar c'hoariva en tu all hervez 'm-eus komprenet.

Anad eo pa ouezer ez eus eur skol da zeski deze ar vicher e Barcelona : « Institut del Teatre », pe « Escola superior d'arts dramatiques ». Bez' ez eus eur seurt « conservatoire » anezañ, e-giz ma z eus unan e Brest. Med amañ den ebed ne vije deuet da zoñj dezañ hen ober e brezoneg. Ar henta tra a vez greet e Koñservatouar Brest eo deski d'ar skolidi kuitaad o fouez-mouez hirisuz. Ar re-mañ ne lakont nemed teir zizun bennag d'henn ober, diouz ar pez am-eus klevet digand ar renerez. Eur spered all eo, netra ken, siwaz ! E Barcelona e vez skoliatet ar re yaouank e yez ar vro hag evid ober ganti.

Meur a dra a vez greet eno. Leurennia : 3 bloavez studi. C'hoari : 3 bloavez. Pantomim : 2 vloavez. Dañs : 7 vloaz. « Audio-visuel-vidéo » : 2 vloaz. Tri zi zo evid ranna an traou, unan evid ar c'hoariva, unan all evid an dañs, hag an trede a zo anezañ eur mirdi : « mirdi ar c'hoariva » gand eul levraoueg : an hini vrasa diwar-benn ar c'hoariva goude hini Moskou. Larom : ouspenn ez eus 20 kelenner bennag evid digemer war-dro 300 a zo enskrivet.

Pa zoñjer n'eus strollad a-vicher ebed o veza sikouret gand « Centre dramatique » galleg Roazon en or bro ! Stad ar c'hoariva e Breiz 'zo stag ouz hini ar yez : o tiwan, pe gentoh o tenna e alan diweza, o vervel, ha dre faot ar Vretoned koulz hag ar re all.

R. Derrien.

HEKLEO TRAON BOUZAR
VIII

Paotred va hlas a oe dezinet prestig goude evid an S.T.O., evid mond da labourad en uziniou er broiou en tu all d'ar Rhin. Evel-se an Almanted, leun a galon vad, a hellje digas eun neubeudig prizonerien d'o zud d'ar gêr. Evel just, den ebed n'o hredas. Ha pep hini pa helle a grogas da guzad en eun tu bennag. Daoust ha beh a deuje warnom ? Pe c'hoaz war on tud ? N'oa ket êz gouzoud ! Chom tost d'ar gêr, da lavared eo, o weled aliez on tud, a helle beza diêz, ma vije enklask warnom e gwirionez. Gwelloh edo eta mond da bell da genta. Goude e vije atao amzer da weled.

War urz an archerien o-unan : « Kit kuit diwar on hent ! » den ne welas ahanom ken. Eet e oam, Laurent ha me gand Jean da gaoud Tonton al Likez e Kemper evid goulenn digantañ on renka en eun toull kuz bennag pell euz an Almanted. Soñjal a reas dioustu on lakaad e tiegeziou na vijent ket re bell an eil diouz egile. Laurent a oe lakaet el Leh. Ha Jean ha me a yeas da Lanze e Bro ar Porze.

Amañ, Per oa an tad; Marjann ar vamm, ha Thérèse ar bennherez ! Koant a-walh anezi, avad, neketa ! D'ar mareouze, ne oa mui a vevel en tiegez ha labour a oa da ober. Pa oam digouezet on-daou ha kaset gand Marjann da gemered perz en or hambr e klevjom evid an dro genta mouez vrao ar bennherez o hopal goustadig war he zaout, eun ugent bennag. Ni a gave an niver-ze braz. « Ar gurun ! Da beleh ema honnez c'hoaz ? » — « O ! O ! eme Jean. Amañ e vezo deom bremañ chaokad brezoneg Kerne, paotr ! Klevet 'peus anezi ? Ebat a vo ! » Mez er penn kenta, an hent êsa evidom a oe c'hoaz mond e galleg beb tro ma ne heuliem ket ken. Hag ind-i, eveldom. O, ebat a veze aliez a-walh. Ar plah a blije dezi kalz kaoud daou « gavalier-servant » dioustu !

Per a oa eun den desket brao : gwechall oa bet ivez e skol al Likez Kemper evel kalz paotred all euz ar Porze. Med bremañ avad e kavem anezañ eun tammig troet war ar « sit », gand ar volenn e-tal ar varrikenn. Gwir eo marteze, Marjann avad ivez a veze aliez war e gein. Med o merh a oe eur bennherez pinvidig. Hag a vije a-benn nemeur e penn meur a atant diouz kostez he zad, mez ivez diouz kostez he mamm, da hedal ma vije kavet dezi, pe ma kavje heh-unan, eur gwaz euz he renk.

An tiegez a droe. Mez eun tammig evel ma helle, heb mevel. Med souezet oam dioustu o weled seiz devez-arad patatez gand kloer warno n'eus forz pegement ! Azaleg an deiz kenta oam kaset gand ar harr-barrikenn da louzaoui ar hloer a-eneb ar mildiou. Dao goude-ze, on-daou atao, da hwennad dre loan pevar devez-arad rabez. Gand unan bennag diouz an deiz, tenna an teil diouz kraou ar zaout evid teilad eur park braz, hag e drei goude-ze; hag e blanta penn-da-benn e kaol saout, piketet dre ar blanterez dre loan.

Ar foenn ivez a deuas d'an traoñ dre ar falherez dre gezeg evid ar halz. Kerez ruz a luche deoh e peb kae ha ne jomem ket hepken da zelled outo. Kement-se a blije din ! Med nann ar hoz gwez avalou sit-se a gaveh a-dreuz kalz a barkeier.

Ne oam ket pell o kavoud kamaladed war-dro. Ha Per, ar besk-teod en-doa kemend a blijadur o prezanti e vevelien nevez, « Paotred Leon ha n'oant ket fe... feneanted ! » ha zoken er penn-bloaz-se, on-oa tammou beilladenn. Anna ar Yeün a glaskas, a-greiz he halon, deski deom dañsal ! Rag war ar poent-ze oam dister e-kichenn paotred ha dreist-oll merhed yaouank bro ar Porze.

Ar pez a zo sur, n'edom ket e pinijenn gand ar yaouankiz-se. Eur zulvez, setu ma oam eet ivez da « zita », da glask banneou sit ! Ha diouz an noz ne deujom ket endro ! Nehet nêd ar bennherez hag he zud, beteg ma oam kavet kousket e-touez ar foenn, e kostez al Leh, antronoz vintin. An eil tro d'ar chistr da ober deom eun tammig tro gamm !

A-benn daou viz e Kerne e teuas deom kleñved ar gêr. Ha setu eun tonton da Laurent da zigas deom beb a gartenn « identité » faoz. Ne oa mui bremañ a riskl evidom e Bro-Leon, muioh eged na oa e Bro-Gerne. Dreist-oll ma oa meur a refrakter all ivez, aze war-laez, e Koajou an Duk, demdost deom. Ha ma teue bremañ Almanted da haloupad ar hoajou-ze evid o hlask ! Dreist-oll goude ma oa eun treñ a-bez, o tond diouz Landerne gand marhadourez d'an Almanted, eet d'al lamm-penn diwar eur pont minet d'an traoñ er foenneier, e kostez Kemper.

— « Deom d'ar gêr ! » a lavaras ar baotred. An tonton a roas ali : gwelloh oa deom mond endro, pep hini diouz e du. Laurent a gemeras an treñ gantañ. An daou all a gemerfe o veloiou evid ober evel-se da vihanna eul lodenn euz an hent. En hent-se eo am-beus bet c'hoaz eul lamm all ! Ha, ken brao avad ha ma vijen bet oh ober eun taol sirk ! War henchou Kerne e kostez Lotei edon gand Jean. Va velo a frene dister a-walh douetuz. An hent a droe hag a zisroe war eun diskenn braz muioh-mui war-zu ar hanal euz a Vrest d'an Naoned.

Ar paotr Louis a roule bremañ ouspenn pevar-ugent en eur, sur a-walh ! Ha setu eur hoz ki chase o treuzi an hent just dirazon. Ne welis nemed ar hi ! Me a oa eet war-eün a-benn eur haead kaer a spern-gwenn uhel ha taillet brao zoken. Me am-oa greet eun toull a-dreuz ar spern : treuzet ganen ar haead, heuliet gand va velo Nora !

Hag edom on-daou bremañ e-touez ar foenn trohet er foenneg, en traoñ d'an hent, pa glevjon egile o krial : — « Louis ? E pe leh emaout ? » — « Amañ ! emedon. An ode a zo aze pelloh war an diskenn. » Ha pa 'n-doa greet an dro : — « Petra a zo en em gavet ganez ? Me ne hellen ket heuill ahanout. » — « Netra ebed », emedon adarre, « n'eo netra ! » - « Netra ! Mez da henou a zo leun a wad toud ! » — « Ar spern-gwenn... ar hi sod, ar freñ ! ». Ne oa netra dorret. Ar gidon a oa a-dreuz krenn, setu toud. Mez va fas a oa roget a beb leh, evel ivez eun tamm bennag ar gorre euz va daouarn. N'eus forz, na pebez c'hoarz er memez tra !

Da Louis oa dreist-oll eh en em gave evel-se istoriou, ral dezo beza gwall-fin. Penaoz bremañ kenderhel gand on hent ? Gand eur penn evel-se ? Gwir eo on-doa or hartennou faoz. Me a oa bremañ Jean Tanguy ganet e Lanurban hag o chom er Gêr Vihan e Trezelide. Evel just oan tri bloaz yaouankoh eged al Louis edon a-raog. Gand va fenn a baotr koant da vihanna war ar paper-ze e tleen en em denna atao. Ya ! Gwelet ! O pignad war hent Sant Segal edom war vale gand or veloiou rag ar hreh a oa sonn. Or veloiou a oa diblaked (6) evel just, hag o vale eun tamm kôz leonad ganeom.

Setu kenta ma weljom eun tieg bennag diwar-dro, eun den daou-ugent vloaz marteze o tond a-benn deom : — « Diwallet, paotred ! Ar Chleued (7) a zo aze war-lae e kroaz-hent ar Hastell-Neve... Baraj zo gante ! Ha meur a hini yaouank o-deus tapet. Me zoñj e rafeh gwelloh marteze... » — « O ! eme ar baotred, ni a zo ganeom paperiou e-ratre ! » Gouls-

(6) en amzer-ze e oa red kaoud eur « blakenn » evid peb velo, da rei da houzoud e oa bet paeet « taillou ».
(7) leshano ar zoudarded alman pad ar brezel.

koude ne oem ket pell-pell e cheñch ali. Hag ez ajom, a-dreuz an douarou da genta da baka eur banne sit, ha zoken eur hrenn tamm bara kig-sall, e ti or mignon nevez.

Ha goude-ze, war gartenn Almanak ar Post, e tiskouezas deom henchou bihan war-zu Lopereg, kentoh eged kemer an hent braz dre Bont ar Veuzenn. Neuze ar baotred a gemeras bremañ o amzer. Hag atao an henchou bihan da baka ar Stêr Elorn dre zindan Sizun, ha Kêrfavenn e Plouziri. Ha goude dre Lanneufred da baka war-dro Plabenneg, Koad-Meal hag ar gêr. Ar Chleued o-doa kizier all da foueta, a-raog teuler evez war daou lakepod... hag a oa e-ratre-kenañ o faperiou !

Erruet er gêr, kontant braz hag o zud ivez, e tivizjont : — « Galoupet a-walh evel-se ! Pa ne deue ket muioh a glask warnom, koulz oa pe welloh chom sioul er gêr. Al Lapined 42 all euz ar vro, ar baotred o veva e kuz, n'o-doa ket tehet kement-se, kuzet mad koulskoude. Ha pa ne ve nemed evel Michel ar Hloher am-boa mil boan e anaoud, hir spontuz e voustachou, evel re Versiñjetorix e-unan. Ne oa atao er bloaveziou-ze mui e Treouergad soudard estren ebed. Pas muioh evel just n'oa posubl kaoud eur « hollabo » (8) e ti ebed. Ma teue eun archer bennag da ober eun neuz a enklask, e veze atao unan bennag karget ganto o-unan da vond da gas ar helou edont o vond war-lerh unan pe unan hag a oa klasket gand an Almanted. Setu ma 'z ee hennez diwar an hent evid eun dervez pe zaou er penn all da eul lannog bennag : ha peoh en toull-ze ! « Den ne ouie petra oa deuet da veza abaoe pell amzer. »

Ar baotred ma ne hellent ket ken mui kement trotal, a glaske goulskoude o amzer braoig a-walh : o c'hoari gand eun harmonika bennag, eun dro-zañs war al leuriou pa oe deuet an eost. Evel-se e Kerebel, pe e Pont ar Bleiz hag e leh all. Taol pe daol evel-se, eur hloareg zoken a oa bet tost dezañ beza rouzet, n'oa ket gand an Almanted, n'emaoh ket ! Pa oe gwelet, a-dreuz eur haead lann, o « fringal » e ti e geniter-vezed gand « 5ved kolon » (9) plah ar presbital ! An afer ne yeas ket pelloh eged ar Person a hoarzas leiz e galon pa glevas an eil son kloh : ar wirionez gand ar re yaouank o-unan « e touez ar re wella » euz e barrez.

Nebeud a-raog ar mareou-ze eo e rajen anaoudegez gand François Lestrehone. An Aotrou Fave, karget neuze en Eskopti euz yaouankiz kristen ar mêziou (J.A.C.) a ree boda-degou e Gwitalmeze. Eun neubeud paotred a oa a beb parrez ar hanton ha daou euz a Dreouergad. Ar beleg a oa karget oll

(8) leshano ar re a oa a-du gand an Almanted.
(9) « ar 5e colonne » e galleg : ar re a oa a-du gand an Almanted e 1940.

euz ar pez a zisplege. N'em-eus mui soñj vad euz ar pez a lavaras deom en dervez-se. Mez diskouez a reas deom nag a draou a hellem ober asamblez evid mad ar yaouankiz endro deom war ar mêziou. Evel ma ree paotred kêr er J.O.C., harpet mad war studi an Aviel etrezom, evid beva kreñv or feiz.

E Gwitalmeze ha lod parreziou all e oa eur strollad yaouankiz kroget el labour-ze endro d'an Ao. Bleunven. - « Soñjit mad, paotred, etrezoh, hag a-benn eun neubeud miziou en em gavom adarre asamblez ! Ha ni a yelo war-raog ! » Traou kaer an dra-ze, med penaoz loh ? E-doug an hañv oam galvet da vond da gemered perz en eur hoñgre e Kleder. Me a gavas e oa eno eur mor a dud yaouank evid Gouel an Douar, gand eun defile ostillou ar houer hag an artizaned.

Ar pez a jom da zoñj din mad oa gweled ar henta « responsable-national-loisirs », beb tro ma oa eun toull goullo er programm war ar podium braz, o tond da gonta deom eun istor hag a badas gantañ beteg ar pardaez : istor ar « Pèr' François » nehet o veza konstipet, o kas « Mèr' Françoise » da glask ar medisin, ar farmasian... « suppositoires » en-doa bet a-barz ar fin, med petra ober ganto ? Den ne ouie. Chom a reas, ar « Pèr' François », beteg an noz... konstipet !

Ni ivez e Treouergad a helle ober eun dra bennag. François Lestrehone, d'an eiz a viz eost 1943 a skrive deom : « Mignoned, lavared deoh ar joa en-deus greet ho lizer din... ne welan ket penaoz ! Kement-se 'n-deus greet din sevel uhelloh eged labour galed an eost, pa 'z edon o vond d'ar red d'ar hovel gand eun tamm falherez torret. Bremañ eo dornet ar harrad eost diweza. Ken euruz da houzoud emaoh endro d'ar gêr. Hervez a leverer, kement-se... a gouez en dour ! Traou a-walh « o »-deus da ober ouspenn, bremañ ! Ha piou oar, a-benn eur pennadig amañ, marteze ! »

« Laouennoh c'hoaz o weled e fell deoh ober eun dra bennag evid ar gamaladed. Gweled a ran, hag eun dervez a deuio her graim asamblez. N'hellan ket lavared kalz a dra evid an amzer da zond, teñval eo a-walh atao ! Med dond a rey deiziou all gwelloh, Da hedal, gwelom petra ober er mareoumañ. Lenn da genta. Ma fell deoh leoriou, am-eus evidoh. Da houde perag gand « Règlement ar sport rural » n'en em lakfeh ket etre neubeud kamaladed d'en em zeski da reded, da zevel an ahel karr, da lammad, er suliou goude lein ? Ma ya mad ar stal e reom eur Gouel ganeoh e Treouergad e miz here. Me zoñj e hell beza savet. Deuit d'am gweled. Ha da hedal, va hetou ar re wella, gand va fedennou. »

Setu aze penaoz eun dousenn baotred oh en em lakaad d'en em zeski evid redadennou a-beb seurt hag a beb hirder,

gand « relais », evid lammad e uhelder, evid strinka ar poueziou, evid sevel ar berchenn, an ahel-karr, ha da denna war ar gordenn. Dre ma tostee an dervez, or bandenn a gemere hag a starde enni heh-unan en eur strollad gand paotred gweñv ha kreñv : Frañsis Keroel a ree eun « athlète complet » e-unan, Jean Lanuel a deuas gand unan bennag all euz Gwiproñvel zoken, Paotred an Arvor o-dije kalz poan oh ober ken brao hag-eñ o tibrada e penn e ziouvreh ken aliez eur pez ahel-karr ken ponner ! Kalz re all, evel Jean Geruzog, a haloupe spontuz.

Per a Benn ar Prad a roas deom eur parkig brao ha plên war bord an hent braz, evid ober ar gouel : Park ar Person. Ar pistennou eün pe war gildro, o veza n'on-doa ket a raz da verka an douar, a oa greet gand eun taolig arad bihan. An hent braz a oa barret uhel gand eur « banderole » : « Fête Sportive Rurale ». An oll n'edont ket kontant euz an dra-ze, n'ouzon ket avad perag. Unan bennag douetuz dreist-oll e-touez Brestiz « réfugiés » en-doa c'hoant zoken da freuza ar pez a glaske ober eun neubeud all, dre aon marteze na vije dismantret an ekip foot-ball gand ar gouel nevez-se. Gwir oa hiniennou euz ar foot-ballerien a raje ar Gouel ganeom, ha Jean Geruzog da genta.

D'ar zadorn da noz a-raog, peb tra a oa prest hag e oe eun tammig bodadeg diweza ganeom e Kerouel. Peb tra a oa en em gavet : an dosariou evid lakaad war trikojou ar baotred, ar brasariou evid an deg kontrolour : tud en oad, meur a hini euz on tadou hag o-dije karg da ober d'an oll rei eun tammig droad-antren evid goloi ar mizou. Dreist-oll eur has-krout d'ar c'hweh strollad a deue da genstriva. Goude-ze da zeg eur noz, dindan sklerijenn al loar, ez ajom oll d'ober c'hoaz eun droig beteg ar park... Souezadenn ! Ar pikiji a oa lamet kuit, ar poueziou hag an ahel-karr... eet da bourmen... gand al laer ! Ar baotred a deuas fall o fenn, beteg ma oe kavet endro an ahel-karr kuzet er bern teil a oa e kornig ar park. Ar pikiji ha c'hoaz traou all a oe kavet war ar hae e-touez al lann.

An dervez braz a oa deuet : kaer oa an amzer. Ar gontrolourien a oa stard en o labour, ha den ne hellas lammad kae ebed er park heb paea, dreist-oll pa 'n-oa klevet taol farserez ar zadorn da noz ! Ne oa ket c'hoaz a vikro ! Mez François en-doa korzenn vad en e « borte-voix » gand pevar gomiser all endro dezañ hag a reas mad o labour. Ar c'hweh strollad paotred a deuas en eun defile kaer en eur gana diskan an dervez : « Jeunesse... ! » Yaouankiz ar barrez n'edont ket gwall-stank er park, med tud Plougin, Gwiproñvel, Plourin, Lambaol, Landunvez zoken ha Gwitalmeze, a leunie chek anezañ evelato. An traou a yee mad : jeu a oa bet, dreist-oll gand chachou kordenn c'hweh paotr a beb tu beb taol. Ha pep hini a yeas kontant euz e zervez etrezeg ar gêr. Daoust

ma 'z oa atao ar vrezel ha ne gaved ket peb tra, e oa bet eun dervez gouel kaer.

Evelato skuiz-maro a-veh erruet er gêr, me a 'z eas dioustu d'am gwele. François e-unan, kollet e vouez gantañ, a reas evel-se pa erruas endro war e velo e Lestrehone. Diwar neuze e krogjom d'en em vodadi etre hiniennou evid studia ar « Journal Agricole » ha dreist-oll an Aviel, ha... deski kanaouennou. Ha zoken kemered perz en eur retred bennag e Lezneven, pe e sesionou studi. Klask a reem ivez ober evid deg gwennegad peziou-c'hoari eun dro bennag, e ti koz Marne. Ebat a veze kement pe vuioh zoken o lakaad an dra-ze war-zao, eged goude dirag eur boutegadig tud a hellem da vernia en toull bihan-ze. Klask a reem c'hoaz deski dañsou on tadou, evid o rei en eur friko e tu-pe-du. N'ouzon ket ken e friko piou oa e Lokournan, oa bet red deom ehana rag ar pleñch a grevas, difoñset al leurenn goad ganeom ! Nag a freuz !

Hag e kanem a-bouez-penn. « Bez' eo merh ar miliner a fringe gand ar baotred ! Kollet he-deus he las loer; al las-se ne zalhe ket ! Pimpaon penn ar bern kolo ! Pimpaon penn ar bern foenn ! » Pe c'hoaz : « Kasit 'ta 'r zaout d'ar prad ! Chomit d'o diwall ! Chomit d'o diwall ! Hag o diwallit mad ! » Ha c'hoaz rimadellou evel : « Va breur Jakez, kousket out ? Deus da zebri krampouez, Gand lêz dous ». « Kivizer, kivizer, kigner kezeg ! Pa vank al ler e kign e wreg ! » Kanou gand eur seurt diskan evel : « Va boutou koad » a deue êz. Gand kement-se er frikoiou ha zoken er beilladennou, e teue ivez kalz oberou ha kanaouennou Paotr Treoure : eur henderv a-bell d'ar Pont Prennig. Hemañ a veze aliez e Treoure hag a wele beb an amzer Auguste, ar rimadeller ken brudet. Penaoz en-do kavet Paotr Treoure tres « Jakou a Benn Prad » ? Jakou Beskont, mez paotr yaouank c'hoaz d'an ampoent ma tarzas ar ganaouenn, war-dro 1905, evid c'hoarzin diouz tech meur a hini euz on tadou.

Ma oa... « c'hoarz ha trouz e-touez al lostou rouz », gand istor al louarn besk, e oa ivez, ez eus atao ganti kemend-all en on touez ! Hag hini Yannig ar Here koz a gane euz ar mintin beteg an noz. « Pe c'hoaz al louarn koz diouz kostez Kerber-Kilbignon » ! Oll ganaouennou dastumet el leorig « Kanom » ha « Kanom c'hoaz », ha kant all kutuillet e « Feiz ha Breiz » an Ao. Perrot a zine « Minor Kerbrieg », a reas or plijadur hag hini paotred Kerne zoken a glevas ahanom e Bro ar Porze.

Evel e peb leh, en or horn-bro, ez eus bet rimadellet en amzer goz. Mez ar rimadellou-ze a zo eet da goll siwaz ! Michel ar Hloher, gwaz yaouank ar skolerez yaouank ivez, tri-ugent vloaz a zo a zave e-unan hag a dlee anaoud c'hoaz kalzig gwerziou. Kaner dispar oa hag ouspenn e tisplege er

frikoiou, a bade tri dervez leun bommou latin-fantazi : « To pe lez disto, ad pe lez tiad ». Ne jome nemed begadou ! Kana a ree en e hiz Prefas ar person : « vere dignum et justum est », war an ton kignad patatez, pe c'hoaz war an ton braz : an ton kig-ha-fars. Eur prefas hag a droe dioustu goude ar geriou kenta en eur brezoneg farsuz evel an istor heh-unan, hag a jeñche ken aliez...

Goude-ze e ree krier braz ar barrez; bez' e oa e gwirionez ar hrier war ar groaz. « Bez' zo klask », marteze o hoapaad eun tammig ar plah-nevez, « euz eun onner penngornig, brudet da veza kanfartez, eur pez bos ouz he hov, ha troet he reor d'an Hanternoz ! Piou bennag en-defe he gwelet a zo pedet d'henn diskuill e skouarn Gwillou ». Ar gwaz-nevez ? ...a zo nehet e benn anad deoh !

Hag an oll a groge da gana : « Tamm kig ebed, tamm kig ebed ! Fars toud ! Tamm fars ebed, tamm fars ebed, kig toud ! » Jeu a veze er frikoiou, kalz : aliez e veze kuzet mad ar plah-nevez. Hag e veze laosket goapauz, ar gwaz-nevez da glask an tres, tres e « had » ! Eur wech bennag zoken, ne hellas dond en ti e vuia-karet, nemed dre ar prenestr. Dre an daol, gand e wazed-enor goude beza lamet kuit barrinier houarn ar prenestr gand eur goadenn deo. Rag an noriou a oa moraillet gand breudeur ar verh, evid he dalher ganto.

Emaon adarre tehet... Nann da guzad diouz an Almanted, med diouz amzer ar vrezel hag an « débarquement » o tostaad. Gouzoud a reen e oa en on touez paotred hag a dlee beza er rezistañs. En va zoñj, da genta tud bet soudarded pe vartoloded o houzoud manea eur fuzul. Ne oan ket souezet eta tamm ebed pa gasas Job an Enez Rouz ahanon a-gostez evid lavared din eur zekred. Bez' edo er Rezistañs, hag ivez war hed euz an urz da gemered ar « maquis ». Hag ez edo ivez war hed euz eur parachutaj armou ha douetuz braz e Treouergad. Job a lavare an dra-ze din bremañ emezañ evid goulenn diganen ober evel eun « agent de liaison » evid kement tra a hellfe sikour ar strollad rezistañs, dreist-oll e-keñver ar hlaskou a hellfe an Almanted ober goude ar parachutaj, ma tigouezfe da hemañ beza greet a-dreuz.

Me dioustu a houlennas digantañ ober va goulenn evid beza va-unan enrollet. Daou zervez goude, Job a deuas da lavared din : « Emberr goude koan, deus ganeom. Kemer da voutou ler soluta, eur vuzetenn gand dillad da jeñch, eur zae hag eur pallenn da loja er-mêz. Emichañs e teuio ar parachutaj en noz-mañ dioustu. »

Pa deuas an noz, me a oa o hedal marteze eur pennad mad a hent. Mez nann, o vond edom hepken da Brad Kergov : eur prad ledan braz-kenañ e-kichenn douar va zad. Gwazed, lod

anezo armet a vitrailletou ha re yaouank a errue a beb tu. Marteze edom eur hant bennag aze evid gedal unneg eur noz. An noz a oa kaer, med a-nebeudou al loar a yeas da guzad abred. Goude-ze e oa mogidell muioh-mui a-zioh ar prajou. Beza a oa bet eur harr-nij pe zaou o tond izel a-walh a-zioh or pennou. Beb tro e oa peder pe bemp torch elektrik oh ober signalou e mors dezañ. Netra da ober ! Ne ziskennas netra en noz-se ! Nag en noz war-lerh kennebeud.

Marteze n'oa ket falloh, rag en derveziou a-raog, daou gamion almant a dreuz ar bourk : mitraillerez, soudarded gand o fuzuillou. Bet int hepken en Ti-Kêr o kemered eiz kant lur amann ha pevar mil vi rekizisionet. D'an daou a viz eost pa deue Amerikaned Bradley war-dro Roazon, ni amañ on-doa avionou en noz ha falz fuzeou ha sklerijenn war Vrest gand tennou kanoliou an D.C.A. Amañ, ar Hamp F.F.I. a grog en e labour. Lavared a reer emaint war-dro eur hant a wazed. Avionou a zo adarre kemeret er projektourien, hag a dro a-zioh ar barrez. Ma ne barachutont netra, armou a deu da Gergov diouz a beb leh. Ar parachutaj gedet a vezo greet en noz war-lerh e-kichenn Lokmajan, d'an dri. An armou heb kalz a zroug a gouez diouz an neñv, lod eur ar hontenerien zoken war an hent braz, war zouar Plougin. Oto ar garajist Boursier a za hag a deu da zigas fuzuillou : prestig e vo er Hamp peder donell a armou ha munisionou.

Sklêr deoh azaleg an noz kenta e oa sañtinelled e kement ribin a z ee da Gergov, hag a-veh nebeud derveziou war-lerh oa kontrolet kalz henchou braz, dreist-oll ar hroaz-henchou. Med en dervez kenta oa bet fall penn ar Homandant, ar Granneg e-unan, kavet ganeom endro, ha savet bremañ e penn ar bataillon F.F.I., dre ma'z oa deportet ha fuzuillet meur a hini all muioh gradet.

Souezet e oan dioustu azaleg an deiz kenta o weled kement a baotred euz Treouergad er hamp. En trede dervez, pevar gwaz a yeas da ziambroug an Amerikaned gand eun tamm strakell a oto, dre douez an Almanted a zirede bremañ diouz al Leon Uhel war-zu Brest. Francis ha Job a oa en o zouez, mitrailletou e peb korn an oto. Kaoud a rajent an Amerikaned war-dro Lezneven marteze. Dond a reas ganto eun dornad Amerikaned : diou jeep a deuas beteg Kergov. Neuze, eun nebeud strolladou ahanom hag a oa armet a yeas ganto da Zant-Pabu. Eno e oa pemp kant Almant prest d'en em rei, mez nann d'an F.F.I., evito « terroristed », mez d'an Amerikaned.

Ar pez a erruas brao-kaer hag evel-se e oem armet gand fuzuillou Mauser. Peb strollad a zeg den en-doa evelato eur fuzul-mitrailler, eur vitraillet pe ziou, pep hini e fuzul, ha diou pe deir dousenn a hreunadou. Bremañ e helle beza e Kamp

Kergov ugent pe dregont strollad F.F.I.. Red oa ivez kaoud war-zao eun « intendance » : kig, bara, patatez a deue... dre ar rekizision. Med bremañ evid soudarded ar vro. Butun zoken a deuas war-eün, rekizisionet e Manufaktur Montroulez, gand eun nebeud « rafles » e buroiou-butun diwar-dro.

D'an derveziou-ze e zo krogou a beb tu. E Treglonou war-dro eun nebeud blokhaosiou. Paotred ar rezistañs a dreuz ar bourk a-strollajou, gand brasariou, fuzuillou, mitrailletou, diouz ar pardaez aliez evid mond da gemered pozisionou. Deut an noz, kirrinij ha D.C.A. e-leiz. D'ar zeiz a viz eost, ar Rused Wenn a zeu da Gergov. Ar bourk a zo dalhet bremañ gand pevar Rus ha pevar F.F.I.. Ar Rused ralliet gand o habiten, o trei kein d'an Almanted, a zo tostig da zaou hant. Ha bremañ, ganeom, ganto, tro ganol a 37 mm, hag eun nebeud mitraillerejou. An dervez a dostee ma vijem daouzeg kant den e kamp Kergov Treouergad.

Kamionou karget a F.F.I.-ed armet a ya kuit dre ar bourk o kana ar « Marseillaise ». Prizonerien almant a zo greet bemdez. Eun dornad merhed hag a zo bet ...re an oll gand an enebour pa'z oa mestr er vro a zo digaset da Gergov ha touzet dirag an oll baotred a oa neuze er hamp. Ne veze ket an hanter diouzom er hamp asamblez. Jeepou amerikan a zo er hamp ! Brest, a leverer, a vezo distrujet a-rez ma n'en em rent ket parachutisted Ramke. Hirio ez eus atakou war Vrest gand gwagennou niveruz a avionou. Ni, paotred ar F.F.I., on labour kenta oa derhel an Almanted en o zoullou blokhaus, da hedal m'en em rentfent d'an Amerikaned. Pebez domaj o-doa ar re-mañ laosket anezo d'en em zacha e Kêr-Vrest !

D'an daouzeg, dindan ar hleier o tregerni, e oa bremañ tri dank amerikan ha peder pe bemp jeep er bourk e Treouergad, gand ar mêr hag an dud. Gwin a oa kavet er havchou c'hoaz ha bleuniou ivez... d'ar baotred ! D'an drizeg edo ar Pardon. Ar hleier a strake laouen adarre, gand eun drapo trikolor braz en tour abaoe meur a zervez. Teir overenn ! Unan abred evid an F.F.I.-ed. Leun a rankas chom er-mêz euz an iliz, daoust ma oa tennet kuit ar hadoriou. D'ar brosesion, lod euz paotred ar barrez karget da zougen ar bannielou hag er hamp en dervez-se, a deuas gand o brasariou d'o dougen. Goude-ze d'ar pardaez, daou gamion all, leun a baotred gand o armou, o has da Lambaol-Blouarzel pe da Drezian. Meur a hini euz ar strollajou F.F.I. o-doa eur wall stagaderm gand an Almanted e Trezian. Michel Kong, gwall-hloazet, a gouez war e vitraillerez hag a jom prizonier ganto gand hiniennou all, etre o daouarm. Penaoz n'oant ket bet fuzuillet dioustu ganto ? a zo eur burzud ! Eur Rus a oa ivez bet lazet war-dro unan euz o hanoliou.

Ar Rezistañs a gemer daou gamion all d'an Almanted ha digaset da Gergov. Gwazed all a deu da Gergov. Refujidi a

garg ivez an tiegeziou, er solierou war ar holo. Beb noz, an neñv a zo ruz-tan-glaou a-uz da Vrest, gand eun tan-gwall e peb korn. Ramke en-deus pevar mil soudard ha daou-ugent : c'hweh mil anezo a vezo gloazet pe lazet. Tud a deu atao da Gergov. Red e vezo kas anezo da Gerroum, gand muioh a blas eno.

Me a oa e strollad Job hag e oem kaset war Gorzenn e leh ma oa kazematou almant dalhet atao war bord ar mor. Ni a dlee diwall e tu an douar. Setu ma oam lakeet e pozision, tri ahanom gand eur fuzul-mitraillerez, e-touez eur haead lann verr a-zioh eun tamm kroaz-hent, med gand urz da ziskrava buan a-walh ma teuje beh warnom. Ar re all a oa displeget pelloh en a-dreñv, evid ivez dioustu, ma teujent er-mêz, stanka an hent d'an Almanted.

An hanter dervez goude mern a oa gwasket mad, ha ne oa atao netra a-nevez, pa reas sin Joze, eur Republikan spagnol ganeom, e kleve trouz. Eñ a dosteas euz Manu, hemañ karget euz ar fuzul-mitrailler ganin en e gichenn gand ar zahad kargerien boliji, hag ivez va Mauser. Kenta ma weljom eur hask almant o sevel dreist eur vodenn lann pevar pe bemp metr diouzom : « Aze ! » emedon da Vanu en e skouarn. Bremañ e welem anezo o tond, unan en eur foz, eun all war-lerh er foz all, pevar pe bemp metr etrezo. Manu a enervas : eñ ne wele netra ! Med sevel a reas neuze en e zav war ar hae ha diskarga a reas evel-se ar harger kenta euz e fuzul-vitrailler, o leda e denn war oll ledander an hent glaz-se ! Eet toud ! « Buan, eur harger all ! » Poan am-oa ivez o lakaad dezañ mad an eil karger, aze e toull ar hae.

Gand va Mauser am-oa bet just amzer da denna... eur wech hepken ! Ha c'hoaz e pe leh douetuz ? Joze, ha 'n-oa bet e vadiziant an tan abaoe brezel ar Spagn, a dennas meur a dro. Mez bremañ ken buan all edo an oll Almanted, 'vel just, ledet aze e fezier an hent war o hov. Ha setu int o tenna eur fuze a liou pe ziou, hag ivez goude dioustu o tenna war gement tra a vouje. Al lann a zibenne bremañ a-zioh or pennou.

Ha kerkent setu batri kanoliou Kerengar o tenna warnom, da lavared eo, etrezom ha paotred all strollad Job : tri ganol a 380 mm euz ar « Marine française » ! « Chachom ! » eme Joze deom, pa welas oam dizoloet. Setu ma krogas Manu en e arm war e skoaz, ha me da heuill o treina sahad ar munisionou. Neuze eo e weljom Job o tond e-unan davedom, hag oh ober deom chom a-zav d'an douar, 'doug ar hae. Anez edom o vond dindan obuziou braz spontuz an Almanted ! Obuziou 380 « marine » hag a ree toullou braz ledan e traoñ ar waremm e leh ma'z edom.

Ni a jomas eta deg munutenn sioul eno, re dost d'an Almanted evid en em ziskouez dezo, da veza ledet evel lapined ! Rag bremañ ind-i eo a oa e pozision d'o zro o tenna dreist or penn war gement hini ne ree ket ar maro bihan, en tu all d'an draonienn. Ne oe nemed Alexis gloazet daoust d'an trouz braz a oa bet. An Almanted a zeas endro en o hazemat. Ha ne lakejont mui o fri er-mêz nemed evid en em renta d'an Amerikaned.

Ahano strollad Job en-doa bremañ karg da zerhel pozision war-dro tour-tan Trezian. Ne oa Almant ebed a-dostoh eged eun hanter leo : e Kerengar. Daou diouzom a veze atao e ged, e beg an tourtan. Ar re all a gave dezo edont evel er gêr o klask gwella ma hellent o amzer. Paotred an tu all e Kerengar a zelle ivez ouzom gand o « jumelles ». A-greiz peb kreiz, setu digaset deom eun obuz fuzant e-rez or penn ! Euruz deom e oa tennet pevar pe bemp metr re hir a-dreñv or hein. Rag draillet en di-je oll evel en-doa greet d'al lann war ugent metr. « Brrr ! » eme ar baotred. « Deski a vo greet deom ober brezel ! »

Eur strollad Rused eo a gemeras an dro war on lerh. An Almanted a zigasas dezo ivez eun obuz ha ne grevas ket. Pebez chañs ! An obuz goulskoude a oa kaset mad. Treuzi a reas an tour-tan en e greiz, oh ober daou bez toull ennañ. Hag a yeas d'en em blanta a-dreuz an doenn kaer e-kreiz ti-gard an tour-tan. Ne oa gloazet den ebed. Hag hirio an obuz-se, dezamorset, a zo atao eno. Med oh orni toull an nor. An daou Rus a oa e beg an tour ne deujont ket a ruz-reor d'an traoñ, daoust d'an tammig aon greet dezo. Diskenn a rejont gand kerdin. Ne oa mui skalier war dro ebed war bevar pe bemp metr.

Mez gand an dra-ze, paotred Kerengar a ree o faotred vad ! An Amerikaned a zigasas avionou da bika warno a-zousennou ! netra da ober. Ar barrakennou a oa pladet oll, an douar a oa tumpet spontuz. Ar hanoliou a denne atao daou anezo. Setu bremañ ar huirase saoz Warspide o tond war ar mor. Trouz ar hanoliad kenta ma kasas war Gerengar eo a reas deom gweled al lestr a vrezel : kuzet brao e teue a-raog dindan eur gwiskad moged fumijen, beteg ma krog adarre da ober eur gildroenn all er moged. Hag e piade war e gostez o kas deg pe zaouzeg obuz beb « bordée » ! Ni, savet bremañ war doenn eur hraou moh hag o selled leiz on daoulagad, ni a gonte ar poenchou !

An Almanted a boanie ivez da foulti (10) unan gantañ. Mez beb taol e oa eur gwiskad moged, pe eur gildroenn. A-benn

---

(10) foulti : kas.

eur pennad, daoust ma ne oa mui nemed eur hanol o tenna e Kerengar, ar vatimant a yeas kuit. Touchet ? Paotred Kerengar en em rentas en deiziou war-lerh. Unan euz ar hanoliou 380 a oa krevet hed-a-hed, gand eur vombezenn amerikan chomet a-dreuz e henou.

Goude hanter-eost, kamp Kergov a zo diblaset da Geroum. An derveziou war-lerh, setu bremañ eiz kant Amerikan o tond da Dreouergad. An darn vrasa anezo en Enez Rouz hag e douarou Kergong, aze en em gavent en noz. Tad a yeas evel beb mintin da gerhad eur harrad melchen. Hag a oa souezet-kenañ e benn o weled leun a Amerikaned e kement park ma'z ee. Eur halz anezo, emezañ, va resped deoh, oh ober o ezommou, keñver-ha-keñver, o fri troet war-zu ar hae. N'oa biskoaz en e vuhez gwelet eur seurt taolenn ! « Ar re-mañ, emezañ outañ e-unan, ne reont ket an dra-ze en or mod-ni ! Ni a dro propr on di-adreñv d'ar hae. Med « cheñchet Person, cheñchet feson ». Hag a reas eun hej skoaz.

Dond a reas endro, gand kartouchennou a-bez a bakadou butun amerikan, ouspenn e garrad melchen karget dezañ, dre ma troh gand e falh, gand e gamaladed nevez. Ne oe ket pell edo unan pe zaou anezo o hallegad gand o aksant amerikan, en ti. Hano unan anezo oa Paul Simon, o tiskenn euz eun tad-koz eet diouz a vro ar Mayenne daou hant vloaz a oa d'an Amerik. Evel just oa bet klasket ar boutailladou diweza a win a helle beza kousket c'hoaz er hao ! Dreist-oll m'en em lakeas an Amerikaned da lakaad esañs er moter Bernard ha da zorna ar hakuadou eost a oa el leur en tiegez. Ne oa mui da ober nemed selled outo o labourad. Domaj eo n'eus chomet tamm foto ebed euz an dervez-se. Rag trei en-doa greet an dornerez ganto, hag eur blijadur spontuz a oa bet evid an oll.

Ar geginerez a oa ganto war eun tammig franchizenn a-zirag an tiegez : red oa ivez tañva o hrampouez gand « bacon », azaleg an dijuni diouz ar mintin, hag eun toullad traou all c'hoaz. Beilladenn a oa bet ivez gand ar hallegourien hag unan bennag all c'hoaz zoken. An dro genta oa ma oa klevet ar radio e Kergong : eur radio ha ne gomze ket hepken an amerikaneg, med ivez galleg ar homunike.

D'ar zul, goude kimiad ar hamp F.F.I., an overennou a welas o tond eur bern Amerikaned : leun chek adarre an iliz ganto bremañ. E Ti ar Marichal, e prenent kement tra a blije dezo. Kaoud a rajent ar « réserve » chapeledou : ne jome hini ebed ken ! Ha dao ganto da houlenn digand ar Person o benniga, pe c'hoaz digand aluzenner paotred ar Rezistañs. Seblantoud a ra e oa meur a Gatolik en o zouez, daoust ma'z int evid eur halz anezo kristenien brotestant.

Goude an tammig ehan-ze en or parrez vihan, setu int o

vond bremañ war Vrest. An artillerien a oa aze war o lerh dioustu, hag a jomo beteg fin Brest : an tiez a gren gand o hanoliou o tenna noz deiz war Vrest. An avionou-bombardidi a zo ivez a-zousennou war ar gêr gand eun nebeud chaseourien. N'eus mui karr-nij almant ebed koulz lavared.

E-pad an amzer-ze, gand strollad F.F.I. Job, emaom war-zu Plougonvelen hag o tostaad ouz Brest muioh-mui, beteg ma kouezas Brest : diskaret, distrujet, devet en eun doare mantruz ha sebezuz. Eun dervez gand re all euz ar strollad edom en iliz rostet ivez gand an tan evel eur halz euz ar bourk, pa deuas eur genaoueg a Amerikan diwar-laez aze e garr-nij da denna warnom ar pez ma helle. Kemered a reas ahanom sur a-walh evid eun dornad Almanted o treina dre aze. Na pebez leue ! Ni a oa bet euruz da jacha ganeom on skasou e skalier an tour ! Ha buanna ma hellem c'hoaz pa welem ar boliji o trailla ar vein er mogeriou hag al ludu war al leurenn.

Me a reas ivez al leue eur wech all neuze. E gard edon e penn kenta an noz. Da ziou eur oa roet ar hard da zaou all, war-dro Lanfeust, ha ni da gousked. An daou-mañ a roas an « alerte » : an oll er strollad war zao. Me, o tond da gregi gand va housk a respontas : « Ya ! » Med kerkent e kouezen adarre da gousked en va zoull, war eun dornad raden. E-pad an amzer-ze, ar strollad a reas daou brizonier. Ne rajom em strollad ken prizonerien nemed an daou-ze ! Ha c'hoaz me a oa chomet kousket genaoueg.

Pa gouezas Brest, e oam demobilizet, ar peb brasa ahanom, e-keit ma ne oa ket mui ezomm diouzom, goude defile ar Bataillon F.F.I. e Gwitalmeze, hag eun tamm meuleudi evid al labour greet.

Evel-se, e-giz ma oe lavaret evid Savadurez ar Meñ-Koun e penn Hent Kergov, « or hanton karget a c'hwezeg mil den, en-deus roet, e-unan, unneg kant voloñter ! » Mez gand ar brizonerien c'hoaz diank er poent-ze en Almagn, kement-mañ a ree eun Arzao euz an oll yaouankiz ! Er gont-ze, an F.F.I.-ed, dre ar vro a-bez, o-dije kontet tri milion a dud.

Ar penn atizer, ar renker hag ivez kreizenn ar Rezistañs en or horn-bro eo bet an noter : an Ao. Provostig, maro deportet, heb beza anavezet treh skeduz e daol-krog. Ra zalho ar Mèn-mañ en or spered ar zoñj anezañ, evel ivez e skwer.

Bez' e oe sikouret gand eun nebeud tud kaloneg eurusoh rag hirio emaint en on touez. Ar penn, an oberour, n'oa nemed eun archer : Ar Granneg, hanvet ivez Jozef 352 ! Anzavom kalz mirit d'an archer-ze, ha kalon a-zevri evid delher penn d'ar Gestapo, ijin da freuza c'hoan louz or spierien, hag eun anaoudegez kempenn diouz tud ar mêziou

diwar-dro evid choaz ha dibab nemed tud wirion. Felloud a reas dezañ kalz galloud evid beza sentet gand ar milier a dudze, eun darn anezo uhelloh gradet, pe muioh oajet egetañ. Red oa bet dezañ lakaad eun evez dreist hag ar penaoz-ober evid deseo Rused Vlassoff, eur halz anezo ginidig euz an tu all d'an Oural. Ha n'oant ket paotred ken êz-se, o veza m'o-doa d'an ampoent-ze neuze cheñchet o fuzul a skoaz diou wech dija, ma n'oa ket muioh !

Gwazed « Maquis » Treouergad o-deus kempennet oll an Arvor tro-war-dro hag o-deus evel-se sikouret dishuala Brest. An Amerikaned gand o armou ponner a frigase kazematou an enebour, med a laoske da baotred ar « Maquis », ha n'o-doa nemed o stomogou, ar garg da ober ar rest. N'ez eus ket bet a zizurz. Nag a wall-daoliou eneb tud ha madou, evel ma vije bet gellet gweled !

Treouergad, ar barrez vihan-ze, kaloneg, n'he-deus ket argilet evid rei digemer d'ar « Maquis » en eost 1944. Al leh a oa dibabet mad. Mez ar riskl a oa braz mantruz. Ma vije bet digouezet eun distro d'an Almanted, he-dije douget ivez darvoud Oradour, pe dostoh deom, hini Plouvian. Room dezi on anaoudegez vad. Ra vezo ar Mên-Koun-ze an testeni ! Ha pa ve eun tamm diwezad.

L. CONQ
Da veza kendalhet.

Prenit diwar vremañ :

AJENDA BREZONEG

1982

— Bemdeiz eo e talvezo deoh.
— Ne goust nemed 15 lur evid koumananterien B.N.

Digand : A. Merser, 6, ru Beaumarchais, Brest.

Eur Serj Gainsbourg brezoneger ?

Ne zervij ket. Kaer e-neus an nen kaoud pasianted, kaer e-neus beza a volontez vad, beza troet da lenn eul leor beteg ar penn, evel ma chomer da zelled beteg an achumant ouz eur film hir, dond a reer da skrija, da veza hegaset, hag e vez c'hoant da stlepel al leor d'ar blotou ha da gas ar skrivagner da zutal e-leh ma karo gand e zanevellou. Morse n'eo bet re diouzin doareou Serj Gainsbourg, na bepred re Hara-Kiri : Mikael Madeg (1) on-eus afer gantañ, me gav din, beteg eur serten poent, ouz eur seurt S. Gainsbourg brezoneger. C'hoarzin goap ouz n'eus forz piou war n'eus forz peseurt digarez, kas an dud da vale, tapoud anezo da henaoueg, ober fae warno ive...

Dija azaleg ar raglavar e chomer etre daou. Rag M.M. (evel a lavarer B.B.) eo greet e zoñj gantañ en araog (pe da nebeuta e ra van). Ne fell ket dezañ, emezañ, lenn rannelerez diwar e benn. Ha ma plijfe da unan randoni ha bernia sotoniou diwarnañ ? Sur eo anezañ e-unan : gouzoud a oar, emezañ, hag « ervad » c'hoaz, pere eo e berziou-mad ha pere eo ar re fall. N'e-noa nemed lakad anezo war baper, ha brasoh a ze e vije bet or plijadur o lenn anezañ. N'e-neus ket a fizians en e lennerien : piou a houlenn digantañ kaoud ? Ha kaoud a ra dezañ o-deus e lennerien fizians ennañ ?

Gouzoud a-walh a ran n'on « nemed al lenner », evel a skriv pajenn 77 (med n'on ket evid gwir, peogwir em-eus tapet krog em fluenn da zispaka dezañ ar pez a dremen dre va fenn). Hag eo dezañ, a-dra-zur, da skriva ar pez e-neus c'hoant. Med daoust ha ne vefe ket eñ, « ar skrivagner » (rag « eur skrivagner » eo, deuz ze eo sur ive), eo e-neus ezomm ahanom lennerien evid ma vije euz e skridou ? Ma ne vije evid gwir den ebed da lenn e zanevellou an eil war-lerh eben, ma

chomfe an oll da « zelled dioh an tele » pe da c'hoari voulou, petra vije euz e leor ? Ne vije ket avañsetoh ober e baotr faro. Rag memestra, petra eo eul lennegez heb lennerien ? Evel m'eo bet diskouezet a bell 'zo gand ar yezoniour Roman Jakobson, eur helou n'e-neus a dalvoudegez nemed ma vez digemeret gand an hini a gaser ar helou-ze beteg ennañ.

Pe e raje ezprez-kaer, pe evid farsal, evid lakad e lennerien d'en em zoñjal pe evid ober an heg dezo, e-neus a-wechou M.M. doareou serten skrivagnerien a-ziaraog 'zo euz a gostez Pariz. Eun tamm provokasion koulskoude n'e-neus morse bet greet a zroug da zen ebed, zoken d'ar re a vez laket nay. Ha setu perag e vo arabad kaoud tra ken med disfiziañs pe displizañs e-keñver danevellou Mikael Madeg.

Gwir eo ez eus diou pe deir euz e zanevellou ha n'int ket dispar, ar hontrol zoken. « Ne oar ket moarvad petra 'ra » p'en em lak da skriva istoriou chouanted. Danevellou all a zo - istoriou merheta - hag a jomer ive dizeblant a-walh o lenn anezo (nemed pa c'hoarvez enno eun darvoud dihortoz bennag, evel e « Nozvez kenta va eured »). Ma h eo bet kroget aliez ar big en e skouarn da Vikael Madeg (pe e leh all...), ne ra forz d'ar re all. Libr eo da zoñjal ar pez a gar euz ar merhed. Ha deuz politik, kerkoulz all. Ha libr eo ive da gaoud « kevrinuz » (nemed dismegañs a vije ?) ar merhed hag en em lak d'ober politik...

Tri seurt skridou all a zo barz al leor avad, hag ar re-mañ peadra d'al lenner da veza dedennet ganto. Istoriou iskiz da genta : hini an den-ze hag a oa o veva e Pariz, ha ne ouie ket a halleg, sañset. Pe hini Bizmeud, bepred o klask « an hent da vond pelloh ». Darvoudou a-vremañ ive : pa gont M.M. penaoz e vez aloubet an aot a-wechou gand aotrounien a beb seurt; penaoz e vez adlodennet ar mêziou en desped da lod 'zo euz ar beizanted; petra glasker ober a-wechou euz soudardêd yaouank, beteg m'en em gav ganto eur gwall-zarvoud euzuz bennag. Awenet eo bet sur mad M.M. evid skriva an danevell ziweza-mañ gand eun darvoud euz ar memez seurt bet c'hoarvezet e gwirionez n'eus bet keid-se 'zo...

An istoriou aocherien eo koulskoude, a gavan, ar re wella. Unan o-deus gellet lenn dija koumananterien « Brud Nevez » p'eo bet kinniget dezo « Evel ma pardonom » eun nebeud miziou 'zo. Med « Heb sin na seblant » - hag a zo war ar memez tro eun istor sinadou - a zo displeget er memez stumm, an hini eo en em gavet an istor gantañ o veza laket da zibuna anezañ evel ma vije dre gomz, pez na vir ket e vije frammet stard ar gontadenn, gand « suspense » ha toud, heb geriou goullo da astenn ar gaoz, ha peb tra displeget flour.

En eun abadenn-tele, e-noa bet tro M.M. da zisplega e-noa bet savet lod euz e zanevellou diwar e ijin e-unan, hag eo enrolla re all digand tud all e-noa bet greet da genta araog lakad anezo dre skrid. N'ouzon ket da beseurt rumm e tenn an eil re hag ar re all deuz ar re a zo bet strollet en e leor, peogwir eo bet fin a-walh da nompaz henn lavared. Ar pez a zo sur eo a zo darn hag a lavaran int deuet kalz gwelloh gantañ evid darn all.

Er memez abadenn-tele, e lavare ive eo en eur miz hepken e-noa bet savet danvez e leor. Dipituz eo ne vije ket bet chomet pelloh da c'hwennad e skridou. Ne gomzan ket deuz an danvez ken, med euz ar yez hag euz ar feson da skriva. Ma 'z eo skrivet mad an istoriou aocherien, ha meur a hini euz an danevellou all c'hoaz, nag e lak pell a-wechou da zigas e gaoz (« An aod »). Ar gwasa eo avad ar faziou brezoneg e hell a-wechou beza kement anezo ma vez distrujet lip ganto an interez a heller kaoud en danevell heh-unan : gwir eo kement-mañ dreist-oll evid « Ar zoudarded a oa gwechall », med ze ne vir ket e vije faziou all e leh all.

Hag iskiz eo (pe n'eo ket, moarvad...), ar muia a faziou a gaver eo er pennadou al laoska ar framm anezo, hag a zeblant beza bet savet ar primma. M.M. n'eo ket an hini nemetañ oh ober faziou (piou, a-douez ar re a skriv brezoneg, ne ra ket en deiz a hirio ? Zoken ar skrivagnerien-kelennerien-skol-veur a hell ober forzig...), med n'eo ket eun digarez. Heb konta ma vank dezañ a-wechou ar ger just : perag da skwer, komz euz « lennerien da veza » hag euz « e bried da veza » e-leh euz « danvez-lennerien » hag euz « danvez e bried » ?

Eur poent mad e-keñver yez a heller rei da V.M. eo n'e-neus ket greet gand eur yez uhel, ha dre zibab eo n'e-neus ket greet. Evid an dra-ze, hag evid an toullad danevellou savet mad a zo barz al leor, e rank beza lennet « Pemp troad ar maout » : gwelet e vo neuze int a-wechou estreged « poella-dennou lennegez ».

J.S.

---

(1) Mikael Madeg : Pemp troad ar maout. Emb. Brud Nevez.

Diezter-beva

E 1966 eo e-noa bet Ronan Huon embannet e genta dastumad danevellou : « An irin glas » (1). Kavet e oa bet dezo neuze blaz an nevez hag ar modern ken ha ken. En eur gêr vraz, e Brest, e-noa bet laket meur a hini euz an istoriou da dremen, gwir eo, ha diskouez a ree ive peseurt chenchamanchou a c'hoarveze neuze war ar mêz, chenchamenchou spered koulz hag a zoareou-labour, pa felle d'ar gouerien yaouank adlodenna ha diskar gwez ha kleuziou.

15 vloaz da houde, e vezer troet da gaoud dister a-walh meur a hini euz an danevellou-ze. Ha re skañv e oa an danvez anezo, ha savet diwar vunudou re diwar horre, evid ma hellfent « lavaroud » deom eun dra bennag bepred ? Ema marteze ar wirionez gand Mikael Madeg pa skriv « traou arnevez beteg re a deu eur c'hwez drol en o ser, ha n'eus netra a gustum beza diamzeret ken trumm » (2).

« Ur vouezh er vorenn », eil dastummad Ronan Huon, da weled, na n'eo ket hañvel (3). A dra zur, ez eus warnañ bepred liou ar modernelez hag ar vuhez a-vremañ. Mond a ra unan da jom da Londrez e bro-Saoz. Mond a ra re all da veaji, dre garr-nij hag e gwetur. Eur vag dre lien o-deus lod zoken da vond war vor. Goûd a oar an oll pegement a verz a ra ar bagou-plêzañs eun nebeud bloaveziou 'zo a-hed an aochou, med ar wech kenta e tle beza ma vez taolennet en eun danevell vrezoneg doareou an dud a vor a hiz nevez a zo euz martoloded ar bagou dre lien.

N'eus nemed eun danevell hag a zo dihizet a-grenn, a gavan, eo « an draonienn » an hini eo. Doare fin ar hantved all dezi, en amzer ma oa an treñ bihan oh erruoud er vro. Sed aze hag a zo blizidig ha dibaseet kement ha ma karer.

Peurvuia eo donnoh eo e ya Ronan Huon da daolenni santimanchou an dud a vez laket gantañ da veva en e zanevellou. Ha war ar memez ton eo ema an oll zantimanchou-ze. Oll o-deus diêzamant da gaoud darempred gand an dud all, zoken daou bried an eil gand egile : « koz en em gave en he hichenn, ha meur a vloavez a oa etrezo »; « sofjal a rae e oa bet damesaet da vad gantañ »; « ne oa mui netra boutin etrezo ».

Gwasoh a ze c'hoaz an darempredou euz eun eil rummad d'egile. N'eo ket hebken n'ema ket an dud war an oad hag ar vugale vihan o veva er memez bed. Med ar gelennerien hag ar yaouankizou o-deus skol d'ober dezo n'emaint ket ive : pa lenner diou zanevell evel « Salud deoc'h, marmouz kozh » hag « An arnodenn », en em houlenner ha ken braz ze eo an troh etre an eil re hag ar re all, hag eo ken diêz ze dezo en em gompren. Med kelenner ma 'z eo Ronan Huon, e tle gouzoud euz a betra ema o komz.

Tud o-unan eo e-neus taolennet ar skrivagner er peb brasa euz e zanevellou, tud ha n'emaint ket en o êz e kompagnunez ar re all. N'eo nemed eur wechig bennag ma hell an den, baleer digenvez, kaoud evelato eun tamm eurusted - dibaduz avad - oh ober anaoudegez gand eur vaouez prest da zigeri dezañ dor he zi.

An diêzter-beva eo a vije neuze lod mab-den. Med n'eo ket n'eus forz pehini. Ar beurvrasa euz an dud a reom anaoudegez ganto el leor-mañ eo bourhizien-vihan ez eus anezo, kelennerien, tud hag o-deus kenkizou pe bagou dre lien. N'eus tamm kaoz ebed a stourm. Na dreist-oll euz stourm ar renkadou. Ma n'en em gompren ket an dud eo hebken dre ma n'int ket euz ar memez oad pe, evid pez a zell priejou, dre ma n'eus ken « netra boutin » etrezo.

Setu n'eo ket echui fall eo a ra peurliesa an danevellou. Forz pegen stard eo d'an dud beza-beva an eil gand egile, peurvuia ne vez ket a zisparti, hag e talh ar vuhez gand he roud. N'eo ket teñval e zanevellou da Ronan Huon, n'eus ket enno a c'hwervoni. Ne ra nemed diskouez penaoz ema an traou e-pad eur pennad, heb displega na perag emaint evelse, na petra en em gav war-lerh. Evel m'emaint, emaint, hag evelse emaint da jom. Amañ n'eus ket a gaoz a chenchamant.

J.S.

---

(1) An Irin glas. Bet adembannet abaoe gand Al Liamm.
(2) M. Madeg : Pemp troad ar maout. Emb. Brud Nevez, p. 5.
(3) Emb. Al Liamm.

Tud a urz vad

Ha setu danevellou c'hoaz, hag a beb seurt anezo (1). *Da genta e kinniger deoh lenn farserez diamzeret « Leue ar presbital », diwar goust beleien strobet en o soutanenn. Ha kerkent wa-lerh eur hempenn a-zoare diwar eun danevell tennet euz brudeta leor ar skrivagner iwerzonad James Joyce, « Dubliners ». Goude c'hoas, eur wir « short story », bet renket diwar ar saozneg drez, hag a ziskouez, evel eben, eo troet a-walh ar skrivagner ema an danevellou-mañ war e ano, pe gentoh war e leshano, gand ar stumm saoz da zisplega an traou.*

Didrouz, gwir eo ez eus anezañ eur helenner war ar saozneg, hag o-devo e lennerien nebeutoh a ze a boan o houzoud piou eo pa gaver en e leor eun danevell, « Liziri » hag a oa bet moullet en « Danevellou euz an amzer-vremañ » bet laket da zond er-mêz eur pennad amzer araog hemañ gand « Brud Nevez », hag a oa ar wech-ze dindan sinatur Job an Habask. Gwir eo ive eo Job an Habask eun den sioul, ha ne glask tamm ebed en em lakad en di-araog. Eun den a spered digor eo c'hoaz, pa gustum kas pennadou (dindan a beb seurt anoiou-pluenn) da beb seurt kelaouennou, heb derhel re a gont euz o doare-skriva. A bell 'zo eo e skriv, kelenn ar yez e-neus bet greet ive (e Skol-Veur an Naoned), ha kenlabourad zoken gand Charlez ar Gall, gwechall, da gas endro abadennou ar radio.

Soñj am-eus beza bet lennet n'eus ket keid-se 'zo war eur gazetenn bolitikel eul lizer diwar e bluenn ma tisplege ennañ ne oa ket gwall-domm ouz ar sosialism, ar hontrol an hini vije kentoh. Ne vo ket re souezet a gement-se neb a lenno an danevellou-mañ. Eun den a feiz hag a gredenn eo e tiskouez beza Didrouz. Ouspenn eun hanter euz ar hontadennou a zo bet laket el leor-mañ a zo kaoz enno war-eeun euz relijion. Kaoud a reer unan zoken a zo bet savet endro da « Lizer Meur ar Pab a-zivoud reiza niver ar vugale »...

E meur a destenn, ez eus kaoz euz pehi, pe euz chom heb henn ober. Tud fur - re fur - ha tud a urz vad eo a vez dibunet o frederiou, hag a vez diskouezet penaoz e chomont feal d'o flanedenn, forz pegen garo e hell beza, evito pe evid ar re all. N'eo ket ne vije ket ive tud a zizurz e bed an danevellou-mañ - hag ez eus - med ar re-mañ a hell bepred kaoud « sklaerder ar zilvidigez (...) e penn hent teñval ha dreineg ar pehed. »

Bez' e hell koulskoude eur relijion re striz dond da laza eneou beo : « adkaoud a reas Anna rod ar vuhez fur, he fried, he bugale, ar boued, an ti (...) En em voaza a reas ouz ar voger a harze bannou an heol », eme ar skrivagner o soñjal moarvad e hell beza a-wechou diskoulmou all estreged senti ouz al lezennou, pe re ar Stad pe re an Aotrou Doue a vijent.

Seurt prederiou a vo dedennet peseurt lennerien ganto ? Ar re a zo dindan levezon an lliz katolik, sur mad. Ar re all n'eo ket sur : techet e vo ar re all-ze, kazi sur, da gaoud eo falzkudennou ha n'int ket deuz o bed dezo eo a zo displeget gand Didrouz en dibab a skridou-mañ. Heb evid se chom dizeblant ouz buhez tud hag a zo e-leiz anezo endro dezo.

J.S.

---

(1) Didrouz : Truez va Doue. Emb. Al Liamm.

Gand an hini e-noa skrivet
« Dreist ar mor braz » e Brud Nevez :

Y. MIOSSEC :

O Foeta Bro er Hanada

•

Studi N° 19 - 18 lur + mizou-kas (200 g)

A. Merser, 6, ru Beaumarchais, Brest.

FARSADENNOU

Peziou-c'hoari MARIA PRAT a vez displeget abaoe meur a vloavez gand c'hoarierien hag a oar o micher e-kerz abadennou « Beilladegou Treger ». Ha ne skuiz ket an dud gand ar farsadennou-ze. Barz al levrig adembannet gand BRUD NEVEZ e kaver : « An Ostizez Vouchet. » - « Devez an Dornañ e Plouleh ». - « Re Vraz pe Re Vihan. » - Traou fentuz int o tiskouez an dud evel m'emaint, e-touez prederiou striz o buhez pemdezieg, aliez c'hwezet gand al lorh hag ar fouge, awalh evid digas abeg d'ober goap, pa zeller outo gand eul lagad lemm.

Ha donezonet eo Maria Prat evid kement-se. Ar pez a blij d'an arvesterien eo gweled tud hag a anavezont ha kleved komz en o rannyez diwar-benn darvoudou munud c'hoarvezet en o rann-vro. Ha Maria Prat a zav he feziou-c'hoari evid ar vrezonegerien o chom e Bro-Lanuon. Gouzoud a ra derhel tost da venoziou tud he harturenn, teuler he zellou war ar vuhez pemdezieg eno, hag alese eo e tenn danvez he c'hoariva. Gwir eo ne hellfer ket kas hemañ er-mêz euz korn-bro Lanuon. Henn gouzoud a ra an obererez ha ne glask ket mond re uhel, gand aon ne vefe ket heuliet gand ar re a zo boazet da zond d'he abadennou.

Setu aze eun teatr iskiz awalh, heb levezon lennegel ebed warnañ, eeun ha didro, diwanet evel eur blantenn ouez hag a deu da wefivi ma vez displantet. Ma chom ar peziou-c'hoari-mañ a-rez an douar, ema mad an traou evelse, pegwir ne hellont ket beza dishefivel, en devez a hirio.

P.-M. MEVEL.

MARIA PRAT. Tri Bez-C'hoari adembannet gand BRUD NEVEZ, 1981.

LIZER DIGOR
D'AN AOTROU PER DENEZ

Lenn on-eus greet war niverenn 268 ar gazetenn « Breizh » en em denneh euz « Kendalc'h » hag e roeh ho tilez euz ho karg a eil-Prezidant. War an n° 269, on-eus lennet ho tisplegaduriou ha re « Kendalc'h ». Gouezet on-eus evelse oh en em dennet goude ma 'z eo bet kroget « Breizh » d'embann beb miz eur gentel vrezoneg evid ar re a zo o krogi gand studi ar yez, abalamour ma 'z eo bet savet ar henteliou-ze gand Visant Seite ha m'emaint e doare-skriva ar skol-veur.

E-barz an afer-ze, ne fell ket din, e mod ebed, na barn ahanoh - bez' e hell pep hini en em enskriva en eur gevrediegez, hag en em denna diouti evel ma kar - nag emell euz kudennou-diabarz « Kendalc'h ». Kaoud a ra din koulskoude e-neus « Kendalc'h » diskouezet kaoud ledanded-spered o rei bod en he hazetenn da genteliou bet savet gand eur helenner hag eur brezoneger euz ar re amparta, hag o tisklêria n'e-neus ket da zigemer eun doare-skriva muioh evid unan all.

Med ar pez a gont evid ar vrezonegerien, ha dreist-oll evid ar re emskianteg hag a zo prederiet gand amzer-da-zond ar yez, eo an digarez ho-peus roet : hag eo eta abalamour d'eun afer a zoare-skriva eo oh en em dennet euz « Kendalc'h ». Ouspenn souezet eo bet a gement-se eur bern tud hag a gave dezo - e gaou, a welont bremañ - e oa kudenn an doare-skriva o vond war zisteraad.

Evidon-me n'on ket bet re souezet. Rag dija er bloaveziou 1973 ha 74, pa oa bet kroget gand ar bodadegou da glask eun emgleo diwar-benn an doare-skriva, on-oa bet tro da lenn war « Emsav » (n° 74, p. 69 ha n° 85, p. 29) lizerou gand Roparz Hemon ha gand Maodez Glanndour dreist-oll, o tisklêria e oa arabad chench seurt ebed en doare-skriva « peurunvan » bet digemeret ganto e-pad ar brezel, e 1941. Diwar neuze e oulem ervad ez eus darn ha ne fell ket dezo kleved komz e stumm ebed euz eun emgleo diwar-benn kudenn an doare-skriva. Evid meur a rêzon all eo bet c'hwitet da houde ar bodadegou diwar-benn an doare-skriva, ha luzietoh evid araog eo deuet an traou da veza c'hoaz, peogwir eur en em gavet gand eun trede doare-skriva.

Med peogwir eo abalamour d'eun afer a zoare-skriva eo oh en em dennet euz « Kendalc'h » hag ho-peus diskouezet er stumm-ze n'eus ket kement-se a « dolerafis » euz ho perz, e karfen ober ouzoh an nebeud goulennou-mañ :

— ha kaoud a ra deoh evid gwir n'eus nemed an doare-skriva « peurunvan » hag a vije dleet ober gantañ ?

— peogwir ez eus, e gwirionez, tri doare-skriva hag a reer ganto bremañ, ha ne gav ket deoh e vije eun diskoulm da veza kavet eun deiz bennag d'an afer-ze ?

— penaoz, a gav deoh, e hellje beza kavet an diskoulm-ze ?

Evidon-me, e talhan beteg-henn da zoare-skriva ar skol-veur a zo bet aprouet gand Minister an Deskadurez e 1955, dre ma sofijan eo an hini gwella, e kefiver êzamant ha pedagogiez. Med prest on bepred da gaozeal gand an oll da glask eun emgleo, gand ma vo disklêriet mad er penn kenta war beseurt « diazezou » ema an divizou da veza renet. (Gw. va lizer e « Kannadig Keltia, n° 6).

Med ne zofijan ket eo en eur embann « oukazou » eneb an dud hag a ra gand eun doare-skriva all estreged e hini, evel ho-peus greet c'hwi eneb Visant Seite, eo e vo laket an traou da vond war-raog.

A. Merser (1).

---

(1) Notenn a-berz ar gelaouenn « Brud Nevez » : Abaoe ma z eo bet savet « Brud Nevez » n'eus ket bet greet nemeur a gaoz er gelaouenn diwar-benn doare-skriva, ha ne vo ket greet muioh en amzer-da-zond. A-bouez on-eus kavet koulskoude embann amañ al lizer digor-mañ.

Istoriou merheta. Istoriou iskiz.
Istoriou aocherien.
Darvoudou a-vremañ.

Pemp Troad ar Maout

danevellou gand

MIKAEL MADEG

Eul leor embannet gand « Brud Nevez »
30 lur + mizou-kaz (550 g)

Embannaduriou Emgleo Breiz

NEVEZ ADVOULLET

Jakez RIOU

Geotenn ar Werhez

ha

Barzonegou

« Eur pez-barzoniez e nao boz-kan »

P. J. HELIAS

Eur brao a zigarez da lenn pe da adlenn Jakez Riou.

Priz al leor : 34 lur. E gwerz e ti « Brud Nevez ».

NEVEZ DEUET ER-MÊZ

EUL LEOR NEVEZ GAND BRUD NEVEZ :

DANEVELLOU

EUZ AN AMZER - VREMAN

GAND

J. Abasq, Remi Derrien, Charlez ar Gall,
P.-M. Mevel, My Skaouidig,
Korantin Riou, Per Trepos

—

Priz al leor : 24 lur

Brud Nevez, 6 rue Beaumarchais, 29200 Brest

C.C.P. 893-94 P Roazon